

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

NINA HYDÉN

Lapsivaikutusten arviointimallin kehittäminen Porin kaupungin sivistystoimialalle

SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA
YLEMPI AMK
2021

Tekijä Hydén, Nina	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi AMK	Päivämäärä Huhtikuu 2021
	Sivumäärä: 70 Liitteet: 3	Julkaisun kieli Suomi
<p>Julkaisun nimi Lapsivaikutusten arviointimallin kehittäminen Porin kaupungin sivistystoimialalle</p>		
<p>Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto</p>		
<p>Lapsivaikutusten arviointi on menetelmä, jonka perustana ovat lasten oikeudet, lasten edun ensisijaisuus ja lasten hyvinvointi. Lapsivaikutusten arvioinnissa myös osallisuudella ja osallistamisella on suuri merkitys, koska lapsilla ja nuorilla on oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa itseään koskevissa asioissa. Lapsivaikutusten arviointia ei kuitenkaan toteuteta kuntapäätöksenteossa vielä niin laajalti kuin pitäisi ja se tulisikin saada osaksi päätöksentekorutiinia.</p> <p>Tämän opinnäytetyön kehittämistehtävänä oli tuottaa Porin Kaupungin sivistystoimialalle oma lapsivaikutusten arvioinnin malli, jonka johdosta Porin kaupungissa voidaan aloittaa lapsivaikutusten arvioinnin prosessit päätöksenteon tueksi ja edistää lapsivaikutusten arvioinnin aktiivista käyttöönottoa. Kehittämistyölle oli näin ollen perusteltu tarve.</p> <p>Opinnäytetyö ja kehittäminen toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistyönä ja menetelminä hyödynnettiin vertailukehittämistä eli benchmarkingia sekä aineiston vertailuanalyysiä. Opinnäytetyön tietoperustan laatimisessa on käytetty menetelmänä myös kyselytutkimusta. Kehittämistyön tietoperustan muodostaa lapsivaikutusten arvioinnin kannalta olennaiset teemat, kuten lapsen oikeudet, lapsen etu ja osallisuus. Opinnäytetyössäni käsittelen myös lapsivaikutusten arvioinnin nykytilaa niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.</p> <p>Kehittämistyön tuloksena syntyi työn toimeksiantajalle eli Porin kaupungin sivistystoimialalle oma lapsivaikutusten arvioinnin malli sekä prosessikuvaus, joka sisältää yksityiskohtaisempaa lisätietoa lapsivaikutusten arviointimallin käyttäjälle. Opinnäytetyön perusteella voidaan todeta, että lasten edun ensisijaisuus ei vielä toteudu kaikessa päätöksenteossa ja näin ollen lapsivaikutusten arvioinnin tietoisuutta tulee lisätä entisestään.</p>		
<p><u>Asiasanat</u> lapsivaikutusten arviointi, kehittäminen, lasten oikeudet, osallisuus.</p>		

Author Hydén, Nina	Type of Publication Master's thesis	Date April 2021
	Number of pages:70 Appendices: 3	Language of publication: Finnish
Title of publication Development of a child impact assessment model for the city of Pori education division		
Degree program Master's degree of social services		
<p>Child impact assessment is a method based on children's rights, the best interests of the child and the well-being of children. Social inclusion is also very important in child impact assessments, as children and young people have the right to be heard and to have an impact on matters that affect them. However, child impact assessment is not yet carried out as extensively in municipal decision-making as it should and should be included in the decision-making routine.</p> <p>The development task of this thesis was to provide the City of Pori's education division with its own child impact assessment model, as a result of which the City of Pori can start child impact assessment processes to support decision-making and promote the active introduction of child impact assessment. There was therefore a justified need for this development work.</p> <p>The thesis and development work were carried out as research development work, and benchmarking and comparative analysis of the material were utilized also as methods. Questionnaire research has also been used as a method in compiling the theoretical basis of the thesis. The theoretical basis of development work is formed by themes relevant to the child impact assessment, such as the rights of the child, the best interests of the child and social inclusion. In my thesis, I also deal with the current state of child impact assessment, both domestically and internationally.</p> <p>As a result of this development work, a child impact assessment model was created for the City of Pori's education division. Also, a process description was made, which contains more detailed additional information for the user of the child impact assessment model. Based on the thesis, it can be stated that the priority of the best interests of children is not yet realized in all decision-making, and therefore the awareness of child impact assessment must be further increased.</p>		
<u>Key words</u> child impact assessment, development, rights of the child, social inclusion.		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TIETOPERUSTA.....	7
2.1 Lapsivaikutusten arviointi	7
2.2 Lasten oikeudet ja lapsen etu.....	20
2.3 Osallisuus	26
2.3.1 Lasten ja nuorten osallisuus Porissa	29
3 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN	33
3.1. Kehittämisen kohde.....	33
3.2. Kehittämistyön toteutustapa.....	34
3.3 Kehittämistyön menetelmät	35
3.4 Aineiston kuvaus.....	39
3.5 Lapsivaikutusten arviointimallien vertailuanalyysi	51
3.6 Lapsivaikutusten arvioinnin mallin syntyprosessi.....	54
4 PORIN KAUPUNGIN SIVISTYSTOIMIALAN LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINNIN MALLI	58
4.1. Lapsivaikutusten arviointimalli.....	59
4.2 Lapsivaikutusten arvioinnin prosessikuvaus.....	60
4.2.1 Valmisteluvaihe.....	60
4.2.2 Toteutusvaihe	63
4.2.3. Päätös vaihe	66
5 POHDINTA.....	68

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Lapsivaikutusten arviointi on menetelmä, jonka perustana ovat lasten oikeudet, lasten edun ensisijaisuus ja lasten hyvinvointi. Lapsivaikutusten arvioinnissa myös osallisuudella ja osallistamisella on suuri merkitys, koska lapsilla ja nuorilla on oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa itseään koskevissa asioissa. Menetelmän tarkoituksena on arvioida ennakkoon esimerkiksi kuntapäätöksenteon valmistelun yhteydessä eri ratkaisuvaihtoehtojen vaikutuksia lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin. Lapsivaikutusten arviointia tulisikin käyttää kaiken sellaisen päätöksenteon tukena, joka koskee alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria. Menetelmää tulee käyttää niin kuntapäätöksenteon kuin valtakunnankin päätöksenteon tasolla. Lapsen edun eli lapsen oikeuksien huomioonottaminen asianmukaisella tavalla edellyttää, että kaikessa toiminnassa arvioidaan toimien suoria ja välillisiä vaikutuksia lasten oikeuksiin ja hyvinvointiin.

Tämän kehittämistyön tarkoituksena on luoda Porin kaupungin sivistystoimialalle oma malli lapsivaikutusten arvioinnin tekemiseen. Kehittämistyön tarkoituksena on myös edistää lapsivaikutusten arvioinnin tietoisuutta sekä menetelmän käyttöönottamista Porin kaupungissa. Oman lapsivaikutusten arvioinnin mallin myötä menetelmää on helppo lähteä kokeilemaan ja toteuttamaan matalalla kynnyksellä.

Kehittämistyön tuloksena syntyy tämän opinnäytetyöraportin lisäksi konkreettinen malli lapsivaikutusten arvioinnin tekemiselle. Mallin käytettävyyden tukemiseksi olen avannut lapsivaikutusten arvioinnin eri vaiheita prosessikuvaukseen, joka sisältää lisätietoa arvioinnin eri vaiheista.

Opinnäytetyöni on samalla tutkimustyön raportti, missä on kattavasti tietoa lapsivaikutusten arvioinnista, siihen oleellisesti liittyvistä muista käsitteistä sekä menetelmän oikeusperustaisuudesta. Kehittämistyön raportissa kuvataan myös lapsivaikutusten arvioinnin mallin syntyprosessia sekä valmiin mallin käyttöä.

Opinnäytetyön raportti, kehittämistyön tuotoksena syntyvä lapsivaikutusten arvioinnin malli sekä lapsivaikutusten arvioinnin tarkempi prosessikuvaus tulee olemaan helposti työn toimeksiantajan eli Porin kaupungin sivistystoimialan käytettävissä. Kehittämistyön tarkoituksena on tuoda lapsivaikutusten arvioinnin prosessia tutuksi sivistystoimialalla. Kehittämistyön tarkoituksena on edistää lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönottoa kaikessa lapseen liittyvässä päätöksenteossa ja näin ollen saada aikaan toimintakulttuurin muutosta.

2 TIETOPERUSTA

2.1 Lapsivaikutusten arviointi

Lapsivaikutusten arviointi on yksi ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin lajeista. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnilla on tarkoitus tuottaa etukäteen tietoa päätösten vaikutuksista ja antaa kokonaisnäkemystä eri ihmisryhmiin kohdistuvista hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista. Lapsivaikutusten arviointi on tehokas työväline, jota tulisi käyttää kaiken lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan päätöksenteon tukena.

Lapsivaikutusten arviointia tulisi käyttää esimerkiksi palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen sekä lapsiväestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Lapsivaikutusten arvioinnissa arvioidaan päätöksen, toimenpiteen tai toiminnan vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 2018). Lapsivaikutusten arviointi on osa ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia. Kun tehdään ihmisiin vaikuttavia päätöksiä, on tärkeä tunnistaa päätösten vaikutukset niihin ihmisiin, joihin päätös vaikuttaa, jo ennakoita ja ottaa ne päätöksenteossa huomioon. Vaikutuksia tulee arvioida, kun tehdään esimerkiksi varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai lastensuojelun toimintaympäristössä lapsiin kohdistuvia päätöksiä. Sivistyslautakunnassa tehdään määrällisesti eniten lapsiin ja nuoriin keskeisesti vaikuttavia päätöksiä. Lapsivaikutusten arvioinnilla onkin kenties merkittävin asema juuri sivistystoimen päätöksenteossa. (Ruuska ym., 2018, 3–7.)

Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi sisältää seuraavat vaikutusten ennakoarviointiprosessit, jotka tuovat esille tiettyä teemaa tai tietyn ihmisryhmän näkökulmaa päätöksenteossa:

- Sosiaalisten vaikutusten arviointi (SVA)
- Terveysvaikutusten arviointi (TVA)
- Sosioekonomiset terveyserot huomioon ottava terveysvaikutusten arviointi (TEVA)
- Sukupuolivaikutusten arviointi (SUVA)

- Mielenterveysvaikutusten arviointi (MIVA)
- Lapsivaikutusten arviointi (LAVA)
(Nelimarkka & Kauppinen, 2007, 7.)

Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin (IVA) tarkoituksena on tuottaa etukäteen tietoa hankkeen, suunnitelman, ohjelman tai valmisteltavan päätöksen vaikutuksista, jotka kohdistuvat ihmisten terveyteen tai hyvinvointiin. IVA toimii siis työkaluna, jonka avulla voidaan jäsentää näkökulmia ja kuvata eri ratkaisuvaihtoehtoja. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi on aina ennakoivaa ja sen tarkoituksena on tarkastella vasta valmisteilla olevien päätösten vaikutuksia ihmisiin. (Nelimarkka & Kauppinen, 2007, 7.)

Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi antaa mahdollisuuden tuoda keskusteluun ja päätöksentekoon tasaveroisesti uusia näkökulmia ja erilaisia vaikutuksia. Vaikutusten tarkastelu yhdessä asiakkaiden ja laajemmin kaikkien kuntalaisten näkökulmasta erilaisissa foorumeissa, yhteistyöryhmissä ja yhdistyksissä tuottaa arvokasta tietoa päätösten vaikutuksista ja niiden kokemisesta suoraan niiltä, joihin vaikutukset kohdistuvat. Kun eri työntekijäryhmät osallistuvat ennakoarviointiin, saadaan myös käytännön työtä tekevien ja väliportaana johdon näkökulmia ja heidän kokemukseräistä tietoaan päättäjien käyttöön. Ennakoarviointi työskentelytapana on terveyttä ja hyvinvointia edistävän sosiaali- ja terveystalitiikan työväline. Se tukee monialaista, osallistavaa ja voimistavaa työtä tuomalla päätöksentekotilanteessa julki päätöksen suoria ja epäsuoria vaikutuksia. (Nelimarkka & Kauppinen, 2007, 50–51.)

Alilan (2011, 33.) mukaan lapsivaikutusten arviointi eroaa muista vaikuttavuuden arvioinnin lajeista oman näkökulmansa johdosta. Lapsivaikutusten arvioinnissa on kysymys laajemmasta kokonaisuudesta, joka koskettaa laajempia kokonaisuuksia, kuin pelkästään esimerkiksi ympäristöön tai tasa-arvo-asioihin. Lapsivaikutusten arvioinnin voidaan kuitenkin katsoa olevan lähellä tai kuuluvan osaksi ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia (IVA), joka sisältää sosiaalisten vaikutusten arvioinnin (SVA) ja terveysvaikutusten arvioinnin (TVA), koska myös näiden molempien periaate on ihmisoikeusperustainen ja niiden vaikutusten arvioinnissa. Erilaisissa vaikutusten arvioinneissa on paljon samankaltaisuuksia, joten eri arviointilajien erottaminen toisistaan voi olla hankalaa.

Vaikutukset, jotka koskevat ihmisiä, muodostuvat usein monen eri asian yhteisvaikutuksesta ja pitkällisistä vaikutusketjuista. Etenkin lapsivaikutusten ennakoarvioinnissa on usein pakko turvautua välilliseen tietoon, todennäköisyyksiin, aikaisempiin kokemuksiin tai lapsista saatuun tietouteen. Arvioinnissa on mukana aina monia riskejä, sillä tulevaisuutta voi olla monesti melko hankala tarkkaan ennustaa. Ennakoarviointia lapsiin kohdistuvista vaikutuksista on kuitenkin tärkeä tehdä niin laajalti kuin se vain on mahdollista, jotta saadaan tietoa siitä, mitkä ovat valmisteltavan päätöksen mahdolliset hyödyt tai haitat. (Taskinen, 2006, 11.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee lapsivaikutusten arvioinnin kuntapäätöksissä näin: ”Lapsivaikutusten arvioinnissa tarkastellaan, miten lapsi otetaan huomioon erilaisissa yhteiskunnallisissa toimenpiteissä ja päätöksissä, millaisia vaikutuksia päätökset aiheuttavat ja millainen tieto lapsista ja päätösten vaikutuksista lapsiin on päätöksenteon taustalla.” (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 2019.)

Lapsivaikutusten arvioinnissa tulee kiinnittää erityisesti huomiota niihin tekijöihin, jotka heijastuvat lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin, ihmissuhteisiin sekä kasvuympäristön turvallisuuteen. Lisäksi voidaan arvioida lasten mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon, lasten tasa-arvoisuutta sekä lasten saamaa osuutta yhteisön voimavaroista. Vaikutusten arvioinnin sisällölliset yksityiskohdat vaihtelevat tarkasteltavana olevan suunnitelman tai päätöksen sisällön mukaan. (Taskinen, 2006, 14.)

Lapsivaikutusten arvioinnilla on tarkoitus tehdä parempia päätöksiä ja saada tietoa päätöksenteon perustaksi. Se myös selkeyttää ja jäsentää valmistelua ja päätöksentekoprosessia. Lasten kannalta hyvät päätökset ovat myös taloudellisesti parempia. Vaikutusten arviointi lisää päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja moniarvoisuutta ja samalla hyödynnetään lasten ja nuorten kokemusasantuntijuutta. Arviointi mahdollistaa lasten edun ensisijaisuuden huomioon ottamisen lapsiin vaikuttavissa päätöksissä ja tuo näkyväksi erilaisessa tilanteessa olevien lasten ja nuorten tarpeet. Lapsivaikutusten arviointi tuo esiin vaikutukset lasten hyvinvointiin ja kehitykseen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. (Pirkanmaan LAPE-hanke, 2017.)

Lapsivaikutusten arvioinnin eri muotoja Suomen Evankelisluterilaisen kirkon ja Kirkkohallituksen mukaan (2015, 18.) ovat ennakoarviointi, prosessiarviointi ja seuranta. Ennakoarviointi toteutetaan aina ennen varsinaista päätöksentekoa ja tarkoituksena on arvioida suunnitteilla olevan päätöksen, toimenpiteen tai ohjelman vaikutuksia lasten elämään. Prosessiarvioinnissa päätöksen, toimenpiteen tai ohjelman vaikutuksia arvioidaan puolestaan käytännön toteutuksen aikana. Seurannassa puolestaan selvitetään, miten jo aiemmin tehty päätös on vaikuttanut lasten elämään.

Kirsi Alila on todennut tutkittuaan lapsivaikutusten arviointia vuonna 2011 (s. 61.), että aihe on vielä melko uusi ja tuntematonkin niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Tutkimuksen tuloksista voi todeta, että lapsivaikutusten arviointiin liittyvää tutkimusta on kansainvälisestikin hyvin vähän. Lapsivaikutusten arviointi on kuitenkin nousemassa parempaan tietoisuuteen ja kirjallisuus ja tutkimus aiheesta ovat lisääntymässä, kunhan kokemusta kehittämistyöstä karttuu.

Toteaisin lapsivaikutusten arvioinnin kansainvälisestä tilasta samoin, kuten Alila (2011): lapsivaikutusten arviointi on vielä kansainvälisesti melko tuntematon käsite. Internet-hakujen perusteella Unicef on vienyt lapsivaikutusten arvioinnin tietoisuutta maailmalla eteenpäin. Kanadan Unicefilla on olemassa oma Internet-yhteisö lasten oikeuksien vaikutusten arvioinnista (Child Rights Impact Assessment eli CRIA), jossa voi oppia lisää käytännöstä lasten ihmisoikeuksien ja hyvinvoinnin tukemiseksi, osallistua keskusteluun ja kehittää lapsivaikutusten arvioinnin käyttöä. Suomi on puolestaan mainittu lapsivaikutusten arvioinnin tilasta Uudessa-Seelannissa kuvaavassa raportissa (2008) esimerkkinä maasta, jossa lapsivaikutusten arviointia toteutetaan. Lapsivaikutusten arviointimalli on otettu Uudessa-Seelannissa käyttöön vuoden 2018 lopussa. Suomessa on raportin mukaan todettu olevan hyvät raamit lainsäädännölliseen lapsivaikutusten arviointiin. (Mason & Hanna, 2008.)

Ruotsissa puolestaan lapsiasiainvaltuutettu on julkaissut vuonna 2001 mallin ja ohjeen lapsivaikutusten arvioinnista. Mallin tarkoituksena on ollut tukea paikallisia viranomaisia, lääninhallituksia ja valtion virastoja niiden pyrkimyksissä sisällyttää lapsen edut päätöksentekoon. Mallia on selvennetty ja kehitetty sittemmin siten, että siinä kuvataan toimintatapaa, jotta lapsen edut voidaan systemaattisesti ottaa huomioon lapsivaikutusten arvioinnin avulla. Kunnilla ja alueilla onkin useita omia

lapsivaikutusten arvioinnin malleja, joiden toteutusta eri toimijat tukevat. Ruotsin lapsiasiainvaltuutettu ei anna mallissaan täydellisiä vastauksia kaikkiin lapsivaikutusten arvioinnin vaiheisiin ja yksityiskohtiin, jotka olisi sisällytettävä työ- ja päätöksentekoprosessiin. Arvioinnin sisältö ja että työprosessi on mukautettava aina tiettyyn organisaatioon ja arvioinnin kohteena olevaan kysymykseen. Kuitenkin lapsivaikutusten arvioinnin tulisi sisältää aina seuraavat tekijät: tutkimus, kuvaus, analyysi, tarkastelu, päätös sekä arviointi. (Ombudsman for Children in Sweden. 2001, 2–5.)

Euroopan Unionin perusoikeusviraston vuonna 2014 tekemän kyselyn perusteella vain kuudella EU:n jäsenvaltiolla (Itävalta, Belgia, Suomi, Italia, Ruotsi ja Yhdistynyt kuningaskunta) on erityissäännöksiä, joissa vaaditaan, että lapsivaikutusten arviointia käytetään päätöksenteossa. Jotkin jäsenvaltiot, kuten Espanja, ovat siirtymässä tällaisten vaatimusten käyttöön. (Euroopan Unionin perusoikeusvirasto, 2014.)

Lapsivaikutusten arviointia tehdään päätöksenteon yhteydessä Alilan vuoden 2011 (16–51.) tutkimuksen mukaan vielä vähän. Vaikka YK:n lasten oikeuksien sopimus velvoittaa tekemään lapsivaikutusten arviointia, Suomessa ei kuitenkaan ole vielä omaa erillistä lainsäädäntöä. Suomessa on kuitenkin lakiperustaisesti huomioitu yleisesti lapsen etu ja lapsen kuulemiseen ja osallisuuteen sekä vaikuttamiseen liittyviä asioita. Alilan tutkimuksen mukaan lapsivaikutusten arviointi tulisikin saada lainsäädännöllisesti jollakin tasolla velvoittavaksi tai pakolliseksi.

Pääministeri Marinin hallitusohjelma on sitoutunut ihmisvaikutusten arvioinnin tekemiseen. Hallitusohjelman (2019, 146–147.) mukaan tavoitteena on tehdä Suomesta entistäkin lapsi- ja perheystävällinen maa, jossa lasten- ja nuorten hyvinvointi on ensisijaista. Ohjelman mukaan hallitus on sitoutunut arvioimaan päätösten lapsivaikutuksia, edistämään lapsibudjetointia sekä vahvistaa lasten- ja nuorten osallisuutta. Näihin tavoitteisiin hallitus on sitouttanut valtion ohella kaikki muut julkiset toimijat.

Lapsivaikutusten arviointi ja sen edistäminen on ollut mukana myös edeltävissä Suomen hallitusohjelmissa, mutta lapsivaikutusten arviointia ei ole lapsiasiainvaltuutetun mukaan tehty tietoon perustuen, systemaattisesti tai laadukkaasti.

Lapsiasiavaltuutetun (2020, 6–16) mukaan hallituksen tulisikin nyt kunnostautua lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamisessa niin lainsäädännössä kuin kaikessa muussakin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Tällä hetkellä lapsivaikutusten arviointi ei kuitenkaan ole vielä niin laajalti käytössä Suomessa, kuin pitäisi vaikka se on ollut kirjattuna hallitusohjelmiin. Monissa kunnissa on tehty lapsivaikutusten arviointeja muun muassa palveluverkkoa koskevilla ratkaisuisilla, mutta tietoa ja tietoisuutta tulisi vielä lisätä. Vuoden 2017 tietojen mukaan 53 % kunnista on tehnyt päätöksen ennakoarvioinnin käyttöönottamisesta. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 2018c) Tästä ei kuitenkaan voi tehdä johtopäätöstä, että puolet kunnista tekisi lapsivaikutusten arviointia. Kaikki päättäjät eivät kuitenkaan jaa yhteistä näkemystä siitä, tulisiko lapset- ja nuoret ottaa mukaan heitä koskevaan päätöksentekoon.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on toteuttanut vuonna 2017 Keski-Suomessa kunnanjohtajille suunnatun lapsivaikutusten arviointi -kyselyn, johon vastasi 10 kuntaa 22:sta. Kyselyn tavoitteena oli hahmottaa, miten lapsivaikutusten arviointi tunnetaan Keski-Suomen kunnissa, millaisissa asioissa sitä tehdään tai voitaisiin tehdä ja missä asioissa on vielä kehitettävää. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2019.) Ruuska ym. (2018, 15.) kiteyttävät kyselyn tuloksia selvityksessään Lapsivaikutusten arvioinnista kuntapäätöksissä. Vastausten perusteella lapsivaikutusten arviointi näyttää olevan monelle kunnalle vielä uusia asia, eikä vakiintuneita toimintatapoja sen toteuttamiseen ole ehtinyt muodostua.

Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön johtama lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) onnistui vuosina 2016–2018 lisäämään tietoutta lapsivaikutusten arvioinnista ja sen tarpeellisuudesta, ja monessa kunnassa lapsivaikutusten arviointeja alettiin tekemään. Mannerheimin lastensuojeluliiton totuttaman kyselyn (2017) perusteella vastauksissa kuitenkin korostuu, että lapsivaikutusten arvioinnin koulutukselle olisi tarvetta. Vaikka lapsivaikutusten arviointi ei itsessään ole vieras käsite, tuntuu se jääneen hieman irralliseksi osaseksi, jonka ymmärretään koskettavan lähinnä päätöksentekijöitä. (Ruuska ym., 2018, 5, 14–15.)

Vuosina 2016–2018 Suomessa toteutettiin Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa, joka oli Pääministeri Sipilän hallituksen kärkihanke. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE-hanke) tavoitteena oli edistää lasten ja perheiden hyvinvointia. Kyseessä oli laaja, monialainen ja eri toimijoiden kumppanuuksiin perustuva ohjelma, jossa nykyiset hajanaiset palvelut oli tarkoitus sovittaa yhteen yli hallinnonalarajojen lapsi- ja perhelähtöiseksi kokonaisuudeksi. Uudistamista ohjasivat seuraavat periaatteet: lapsen oikeudet ja lapsen etu, lapsi- ja perhelähtöisyys, perheiden monimuotoisuus sekä lasten, nuorten ja perheiden omien voimavarojen vahvistaminen. Kansallisessa ja maakunnallisessa muutostyössä oli tarkoitus vahvistaa lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuvaa toimintakulttuuria päätöksenteossa ja palveluissa. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman tärkeänä tavoitteena oli tukea lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönottoa valtion, kuntien ja maakuntien päätöksenteossa. (Iivonen & Pollari, 2016. Sosiaali- ja terveysministeriö, 2019.)

Lapsi ja perhepalveluiden muutosohjelman keskeisin osa-alue oli lapsivaikutusten arvioinnin aseman vahvistaminen. Kärkihankkeen avulla oli tarkoitus muuttaa toimintakulttuuria niin, että lapsivaikutusten arviointi tulee osaksi päätöksentekoa ja jolloin päätöksenteko perustuu selkeästi lapsen oikeuksiin sekä sen tietopohjaan. (Ruuska ym., 2018, 5–6.)

Satakunnassa tulevaisuus lapsissa (SATULA) -hanke toteutti Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmaa yhteistyössä eri ammattilaisten sekä lasten, nuorten ja perheiden kanssa maakunnassa vuosina 2017–2018. Hankkeen tarkoituksena oli rakentaa maakuntaan uudenlaiset lapsi- ja perhepalvelut.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa oli neljä eri kehittämiskokonaisuutta:

1. Toimintakulttuurin muutos
2. Perhekeskustoimintamallin kehittäminen
3. Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena
4. Erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittäminen.

Lapsi- ja perhepalvelut oli tarkoitus hankkeen mukaan uudistaa siten, että ne vastaisivat nykyistä paremmin lasten, nuorten ja perheiden tarpeita Satakunnassa. Ensisijaista uudistuksessa oli lapsen etu ja oikeudet sekä vanhemmuuden tuki. (SATULA-hanke, 2018.)

Maaliskuussa 2019 maakuntauudistuksen ja näin olleen koko lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman valmistelu päättyi kuitenkin silloisen hallituksen eroon. LAPE-muutosohjelman loppuarvion mukaan (2019, 27.) muutosohjelmassa kuitenkin onnistuttiin vahvistamaan lasten oikeuksiin perustuvaa toimintakulttuuria ja tuottamaan esimerkiksi aineistoa lapsivaikutusten arvioinnista.

Muutosohjelman loppuraportin (2019, 54–55.) perusteella lapsivaikutusten arvioinnin edistämisen osalta oli eroja eri maakuntien välillä. Lapsivaikutusten arviointia oli pilotoitu vain osissa kuntia. Mallin jalkauttaminen kaikkiin maakunnan kuntiin oli osoittautunut haastavaksi ja lapsivaikutusten arviointien käynnistäminen oli ollut odotettua haastavampaa. Hanketoimijoiden mukaan lapsivaikutusten arviointi oli herättänyt paljon kiinnostusta aikana, mutta erityisesti käytännön toimeenpano oli koettu hankalaksi. Lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamiseksi apua oli saatu muilta tahoilta, kuten esimerkiksi Unicefilta.

Alila (2011, 70.) toteaa myös, että lapsivaikutusten arviointiin ja sen organisointiin liittyy vielä haasteita. Lapsivaikutusten arviointiin liittyvä tieto, käytännön osaaminen ja menetelmän kehittämistyö ovat vielä hajallaan. Alilan mukaan haasteita syntyy myös tilanteessa, jossa lapsivaikutusten arviointia ei ole säädetty selkeästi kenenkään tehtäväksi tai vastuulle. Tästä syystä tiedon koordinointi ja lapsivaikutusten arvioinnin organisointi on epäsystemaattista ja vastuutahojen määrittäminen vaikeaa tai mahdotonta.

Myös Valtioneuvoston julkaiseman Kansallisen lapsistrategian (2021, 33–34.) mukaan lapsivaikutusten arvioinnin nykytilanne vaihtelee kunnissa sen mukaan, kuinka suoraan lapsiin kohdistuvasta päätöksenteosta tai toiminnasta on kyse. Tämä tarkoittaa, että käytännössä lapsivaikutusten arviointi saattaa jäädä hyvinkin niukaksi, vaikka päätöksenteko tai toiminta vaikuttaisi merkittävästikin lapsiin tai lasten asemaan. Lapsivaikutusten arviointia ei siis tehdä systemaattisesti ja kattavasti, vaikka

ihmisvaikutusten arviointia on kehitetty päätöksenteon ja toiminnan osana. Lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamista heikentävät lapsistrategian mukaan puutteet monialaisen ja ajantasaisen tiedon hyödyntämisessä.

Lapsivaikutusten arvioinnin käytännön toteuttamisen kannalta tulee kerätä kattavasti tietoa valmisteltavan asian tueksi. Kerätyn tiedon merkitys on ensisijaisen tärkeää, koska mahdollinen päätös tai ratkaisu tulee pohjautumaan tähän tietoon. Tiedon tulee siis olla esimerkiksi tieteellistä tietoa, asiantuntijatietoa, erilaisia tilastoja, tai lasten ja nuorten kohderyhmän omakohtaisia näkemyksiä ja kokemuksia. Jo olemassa olevaa tietoa voidaan myös käyttää arviointiprosessin tukena. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi tilastot, asiakirjat, suunnitelmat tai viranomaisten ja asiantuntijoiden lausunnot valmisteltavasta asiasta. Lisäksi tietoa voidaan tuottaa lisää toteuttamalla kohdennettuja kyselyjä, kohderyhmän haastatteluja, havainnointia, työpajoja sekä kuulemis- ja yleisötilaisuuksia. Lapsivaikutusten analysoimisessa tarvitaan lisäksi monialaista asiantuntijuutta ja tarpeen on yleensä myös käyttää erilaisia kohderyhmälle sopivia menetelmiä. Myös arvioinnin perusteella havaittuja vaikutuksia voidaan analysoida erilaisin tavoin. Lapsivaikutusten arvioinnissa tarvitseekin usein käyttää molempia; kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä. (Alila, 2011, 36.)

Lapsia koskevien vaikutusten arvioimiseksi on kehitetty Suomessa jo useita erilaisia lapsivaikutusten arvioinnin malleja sekä käytännön menetelmiä, joiden avulla arviointia voidaan toteuttaa. Kaikille lapsivaikutusten arvioinnin malleille on yhteistä lapsen edun arvioiminen päätöksenteossa. Lapsivaikutusten arvioinnin merkittävänä kehittäjinä voidaan pitää Kirkkohallituksen lisäksi erilaisia järjestöjä ja säätiöitä, kuten esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Unicef. Tunnetuin lapsivaikutusten arvioinnin ohjeistus on varmasti Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2018 julkaisema työväline. Ohjeistus on suunnattu kuntien ja maakuntien päätösvalmistelijoille ja päätöksentekijöille. Lisäksi ohjeistusta voivat soveltaa kaikki lasten parissa työskentelevät arvioidessaan toimintansa lapsiin kohdistuvia vaikutuksia.

Alilan (2011, 70.) tutkimuksen mukaan tietoisuus lapsivaikutusten arvioinnista on lisääntynyt merkittävästi ja menetelmän konkreettinen käytännön toteuttaminen on

edistynyt. Tästä johtuen myös lapsivaikutusten arvioinnin malleja on alkanut syntyään. Alila toteaa kuitenkin, että lapsivaikutusten arviointi on tästä huolimatta vielä melko tuntematon ja uusi asia niin valtionhallinnossa kuin paikallistasollakin, ainakin käytännön toteuttamisen tasolla. Vaikka Alilan tutkimuksesta on tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani kulunut noin 10 vuotta, toteaisin tilanteen olevan melko lailla ennallaan.

Tutkin tätä opinnäytetyötä tehdessäni lapsivaikutusten arvioinnin nykytilaa myös kuntatasolla. Edes Suomen suurimmilla kaupungeilla ei tutkimusten ja internet-hakujen perusteella ole olemassa omia lapsivaikutusten arvioinnin malleja tai työkaluja toteuttaa arvioita. Koska julkista ja ajantasaista tietoa oli hyvin vähäisesti saatavilla, päätin toteuttaa pienimuotoisen kyselyn saadakseni nopeasti lisätietoa aiheesta. Lähetinkin maaliskuussa 2021 kaikille Unicefin Lapsiystävällinen kunta -mallissa mukana oleville kunnille lyhyen sähköpostikyselyn lapsiarvioinnin nykytilasta kyseisissä kunnissa. Kerron syvällisemmin toteuttamastani kyselystä ja sen tuloksista luvuissa 3.3 Kehittämistyön menetelmät.

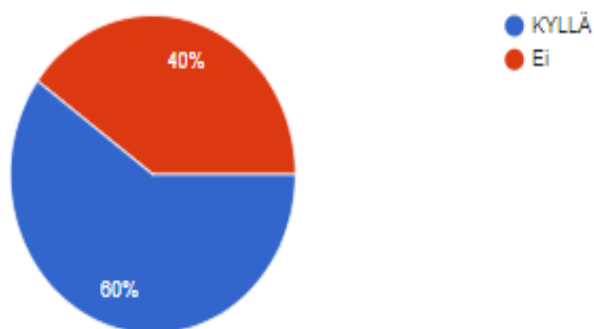
Kyselyn vastaajiksi valitsin Unicefin Lapsiystävällinen kunta -mallissa mukana olevat kunnat Poria lukuun ottamatta. Porin lisäksi Lapsiystävällinen kunta- tunnustuksen saaneita kuntia Suomessa ovat Forssa, Hämeenlinna, Jyväskylä, Kirkkonummi, Lahti, Lappeenranta, Oulu, Rovaniemi ja Tammela. Kontaktihenkilöiksi valitsin näiden kuntien sivistystoimen- tai vastaavien toimialojen johtajat. Määräaikaan mennessä sain viisi vastausta yhdeksästä lähettämästäni kyselystä. Saamieni vastausten perusteella voidaan todeta, että lapsivaikutusten arviointi ei ole tällä hetkellä vielä kaikissa lapsiystävällinen kunta- tunnustuksen saaneissa kunnissa aktiivisesti käytössä, eikä lapsivaikutusten arviointia ole myöskään kirjattu kaikkien kuntien strategiaan. Kolme viidestä kunnasta (60 %) ilmoittaa, että lapsivaikutusten arviointi on kirjattu kunnan strategiaan. Samoin kolmessa kunnassa viidestä kerrottiin toteutettavan aktiivisesti lapsivaikutusten arviointia päätöksenteon tukena. Vastausten perusteella kolmessa kunnassa viidestä on olemassa oma lapsivaikutusten arvioinnin malli.

Vastaukset jakautuivat hyvin tasaisesti kolmen kysymyksen välillä. Ensimmäisessä kysymyksessä tiedusteltiin, onko lapsivaikutusten arviointi kirjattu kunnan strategiaan. Kolme viidestä vastaajasta, eli 60 %, oli vastannut, että lapsivaikutusten arviointi on osa kunnan strategiaa. Puolestaan kaksi vastaajaa (40 %) ilmoitti, että lapsivaikutusten arviointi ei sisälly strategiaan. Tämä kysymyksen kohdalla vastausten jakautuminen hieman yllätti itseni. Unicefin lapsiystävällinen kunta- mallin mukaan kunnan tulee toteuttaa lapsen oikeuksia arjessa, hallinnossa ja päätöksenteossa. (Suomen Unicef, 2021a.)

Onko lapsivaikutusten arviointi kirjattu kuntanne strategiaan?

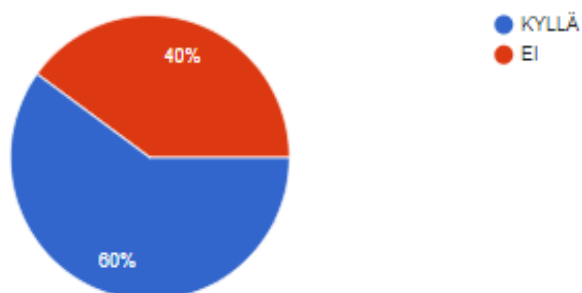
5 vastausta

Toisessa kysymyksessä kysyin vastaajilta, että toteutetaanko kunnassa tällä hetkellä aktiivisesti lapsivaikutusten arviointia päätöksenteon tukena. Vastaukset jakautuivat tässä kysymyksen kohdalla samoin kuin ensimmäisessä kysymyksessä. 60 % vastaajista vastasi kysymykseen kyllä. 40 % eli kaksi vastaajaa puolestaan vastasi, että kunnassa ei toteuteta lapsivaikutusten arviointia ollenkaan.

Toteutetaanko kunnassanne tällä hetkellä aktiivisesti lapsivaikutusten arviointia päätöksenteon tukena?

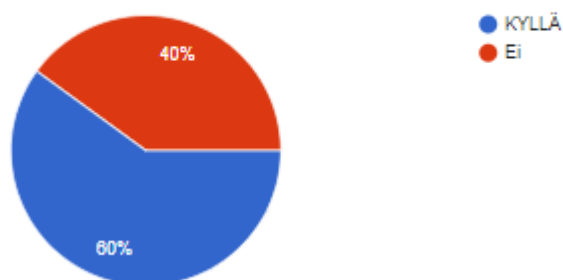
5 vastausta

Kolmannessa ja viimeisessä kysymyksessä kysyin, onko kunnalla olemassa omaa lapsivaikutusten arvioinnin mallia. Vastaukset jakautuivat samoin, kuten edellisissä vastauksissa, joten voimme todeta, että 60 % lapsiystävällinen kunta- tunnustuksen saaneista kunnista on olemassa oma lapsivaikutusten arvioinnin malli.

Onko kunnassanne oma malli lapsivaikutusten arvioinnin tekemiselle?

5 vastausta

Vaikka kyselyni vastausmäärä on määrällisesti pieni, toteaisin kuitenkin, että lapsivaikutusten tilanne kunnissa on vastausten perusteella ajankohtaisesti edistynyt ja vastaukset kuvaavat hyvin lapsivaikutusten arvioinnin tämänhetkistä tilannetta kunnissa. Vastaajiksi valikoituneet kunnat ovat mukana Unicefin Lapsiystävällinen kunta- mallissa, joten toteaisin, että juuri nämä kunnat ovat myös lapsivaikutusten arvioinnin edelläkävijöitä ja voivat näin omalla esimerkillään näyttää, että lapsen oikeudet toteutuvat mahdollisimman hyvin kaikessa kunnan päätöksenteossa.

Lapsiasiavaltuutetun raportin (2020, 6.) mukaan lapsivaikutusten arviointia ei kuitenkaan vielä toteuteta Suomessa systemaattisesti ja erityisesti lakien valmistelutyössä sitä ei tehdä ollenkaan. Lainsäädännön arviointineuvosto on kuitenkin kiinnittänyt asiaan jo huomiota. Lapsiasiavaltuutettu ja eri lapsi- ja perhejärjestöt ovat toistuvasti huomauttaneet lapsivaikutusten arvioinnin puutteesta Suomessa.

Alila toteaa tutkimuksensa tuloksissa (2011, 72.) myös, että lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamisen haasteena on usein arvioinnin perustana käytettävän tiedon tuottamisen lisäksi tietojen käsittely ja sen dokumentointi. Lapsivaikutusten arvioinnin ja ratkaistavan asian kannalta olisi tärkeää kiinnittää huomioita tiedon lähteisiin, sekä tiedon tuottamisen menetelmiin. Oma haasteensa on myös osata käsitellä, raportoida ja tallentaa nämä tärkeät tiedot. Lapsivaikutusten arvioinnin onnistuminen vaatii toteuttajiltaan paljon osaamista ja asiantuntemusta. Alilan mukaan lapsivaikutusten arviointi on yksi arvioinnin vaikeimmista osa-alueista, ja koska vaikutusten arviointien lajeja on monenlaisia, onkin syytä selkiyttää lapsivaikutusten arvioinnin suhdetta muihin vaikutusarviointeihin nähden.

Lapsiasiavaltuutetun (2020, 6.) mukaan lapsivaikutusten arviointiin liittyvä kritiikki kohdistuu itse käsitteen epämääräisyyteen ja siihen, että lapsen edun arvioimisen ja huomioimisen velvoitetta ei ole ymmärretty. Lapsiasiainvaltuutettu muistuttaa myös tuoreimmassa julkaisussaan (2021, 13–14.), että lasten vaikuttamisen oikeus on vakavasti otettava asia ja lapset tulee huomioida kaikessa päätöksenteon prosesseissa. Tietoisuuden edistämiseksi lasten oikeudesta vaikuttaa sekä aikuisten osaamista tulee lisätä entisestään.

Alilan mukaan (2011, 73.) toimintakulttuuria ja rakenteita onkin muutettava niin, että lapsivaikutusten arvioinnin käsitteet tulee ottaa haltuun ja määrittää selkeästi arvioinnista vastuun ottavat tahot. Lapsivaikutusten arvioinnin tietoisuutta tulisi lisätä järjestämällä koulutuksia ja tiedottaa menetelmästä esimerkiksi oppaiden avulla. Päätäjät ja muut toimijat tarvitsevat myös monimuotoista tukea ja ohjausta, jotta lapsivaikutusten arvioinnin prosessit voidaan ottaa käyttöön. Eri toimijoiden lapsivaikutusten arviointiin liittyvää osaamista ja asiantuntemusta tulisi myös hyödyntää edistämällä verkostoitumista ja yhteistyötä tekemällä. Jotta

lapsivaikutusten arviointia voitaisiin kehittää, edellyttää se jatkuvaa menetelmien kehittämistä sekä tiedon ja tietoisuuden lisäämistä.

Valtioneuvoston kansallisen lapsistrategian (2021, 34.) mukaan lapsiin ja perheisiin kohdistuvien arviointi tulee ottaa systemaattisesti osaksi päätöksentekoa ja toimintaa kaikilla hallinnon tasoilla ja tämä on tärkeää erityisesti kuntien osalta. Lapsivaikutusten arviointien sisältö ja merkitykset tulee yksilöidä päätösten perusteella ja arviointia tulee toteuttaa esimerkiksi myös talousarvionpäästösten valmistelussa ja seurannassa.

2.2 Lasten oikeudet ja lapsen etu

Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Myös lainsäädäntö edellyttää lapsivaikutusten arviointia. Lainsäädännössämme kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat vahvasti esillä, ja ne on turvattu myös useissa erityislaeissa. Kuntalain (22 §) mukaan valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Keskeisintä on kuntalaisten mukaan ottaminen eli osallistaminen toiminnan kehittämiseen. Tavoitteena pitäisi olla, että kaikki Suomen kunnat ottavat lapsivaikutusten arvioinnit käyttöönsä.

Suomi on sitoutunut lapsivaikutusten arviointiin ratifioidessaan vuonna 1991 YK:n lasten oikeuksien sopimuksen. Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus sisältää neljä keskeistä yleisperiaatetta, joita sopimuksen tehneiden valtioiden tulee noudattaa kaikkien oikeuksien soveltamisessa. Periaatteet ovat syrjinnän kieltö, lapsen edun ensisijaisuus, oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä velvoite ottaa huomioon lapsen näkemys hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. YK:n lapsen oikeuksien sopimus suosittaa lapsivaikutusten ennakoarvioinnin tekemistä kaikista lapsiin vaikuttavista ja kohdistuvista päätöksistä. Lapsen näkökulma tulee artiklan

mukaan huomioida päätösten suunnitteluvaiheessa, lainvalmistelussa, määrärahojen ja muiden resurssien jaossa sekä näiden prosessien arvioinnissa. (YK, 1991.)

YK:n lapsen oikeuksien komitea valvoo lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamista. Komitea on kehottanut Suomea tehostamaan pyrkimyksiään varmistaa, että lapsen edun periaate otetaan asianmukaisesti huomioon kaikissa lainsäädäntö-, hallinto- ja oikeudenkäyntimenettelyissä sekä kaikissa lapsia koskevissa ja lapsiin vaikuttavissa toimintapolitiikoissa, ohjelmissa ja hankkeissa. (Honkanen, 2017, 12.)

Käsite ”lapsen etu” kokoaa yhteen koko lapsen oikeuksien sopimuksen sisällön. Se on yksi sopimuksen yleisperiaatteista. Lapsen etu toteutuu, kun lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteet ja määräykset toteutuvat mahdollisimman täysimääräisesti. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että päätöksiä ja ratkaisuja tehtäessä on arvioitava, miten eri ratkaisuvaihtoehdot toteuttavat lapsen oikeuksia ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lapsen etu tulee määritellä tapauskohtaisesti kyseessä olevien lasten ja nuorten erityistilanteen mukaisesti. Lapsen oikeuksien sopimuksessa korostetaan lapsen edun ensisijaisuutta päätöksenteossa. Tämä tarkoittaa sitä, että päätöstä tehtäessä on ensisijaisesti harkittava lapsen etua, vaikka se ei ole ainoa harkittava tai päätöksentekoa rajaava asia (Kirkkohallitus, 2015, 17.)

Lasten oikeuksien yksi tärkeimmistä yleisperiaatteista on lapsen edun ensisijaisuus, joka on myös lapsioikeuden pääperiaate. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu YK:n lasten oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Lasten erityisasema yhteiskunnassa tulee ottaa huomioon lasten etua tarkasteltaessa ja huomioida, että lapsen etu on oikeus ja periaate sekä menettelysääntö, jolla lapsivaikutusten arviointia tulee toteuttaa. (Iivonen & Pollari, 2016, 12–13.)

Lapsen oikeuksien sopimus edellyttää, että kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen edussa on kysymys lapsen ihmisoikeuksia parhaalla mahdollisella tavalla toteuttavasta tulkinnasta. (Lapsen oikeuksien

viestinnän yhteistyöverkosto, 2018.) Komitea on kehottanut Suomea varmistamaan, että lapsen edun ensisijaisuuden periaate on otettava asianmukaisesti huomioon kaikessa lapsia koskevissa ja lapsiin vaikuttavissa päätöksissä, ohjelmissa ja hankkeissa. Lapsen edun käsitteellä on tarkoitus varmistaa lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteutuminen asianmukaisesti sekä turvata lasten kokonaisvaltainen kehitys. (Iivonen & Pollari, 2019)

Lapsivaikutusten arviointia tulee toteuttaa sekä kuntien ja maakuntien toimesta, mikäli valmisteltavan päätöksen vaikutukset kohdistuvat lapsiin tai nuoriin. Kuntien ja maakuntien velvollisuutena on tehdä lapsivaikutusten arviointia niin, että toiminnan perustana on lapsen oikeuksien sopimus. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen etu tulee ottaa ensisijaisesti huomioon kaikissa lapsia koskevissa toimissa, ja sopimuksen mukaiset oikeudet luovat lapsivaikutusten arvioinnin perustan. Lapsivaikutusten arvioinnin avulla lapsen edun toteutuminen voidaan varmistaa. Iivosen & Pollarin (2016, 28–29.) mukaan lapsivaikutusten arvioinnin velvoite lakiin, koska muuten lapsen edun mukaista toimintaa ei ole mahdollista turvata kuntapäätöksenteossa. Lapsivaikutusten arvioinnilla voidaan näin ollen turvata lasten oikeuksien täytäntöönpano sekä arvioida niiden toteutumista seuranta-arvioinnin avulla.

Lapsivaikutusten arviointi on tärkeä osa lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa ja lasten oikeuksien edistämistä ja turvaamista. Lapsivaikutusten arviointi mahdollistaa, että lasten etu otetaan lapsia koskevissa päätöksissä huomioon lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla. Lapsivaikutusten arvioinnilla tuodaan lisää tietoa päätöksenteon taustaksi, selkeytetään päätöksentekoprosessia, parannetaan toiminnan vaikuttavuutta sekä lisätään myös päätöksenteon avoimuutta ja moniarvoisuutta. Lapsivaikutusten arviointi vahvistaa myös lasten osallisuutta ja lisää demokratiaa. Lapsivaikutusten arvioinnin tulee olla tavanomainen osa kunnan ja maakunnan toiminnan arviointia ja osa päätöksentekoprosessia (ennakkoarviointi) tai toiminnan kehittämistä (tehdyn päätöksen seuranta-arviointi tai toiminnan arviointi). (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2018.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen keskeinen viesti on lasten ja lapsuuden itseisarvo. Lapset ja nuoret eivät ole tärkeitä vain tulevaisuuden aikuisina tai veronmaksajina,

vaan arvokkaita ihmisiä ja kansalaisia jo nyt. Suomen Unicefin määritelmän mukaan lapsiystävällisen kunnan tehtävänä on vahvistaa lasten ja nuorten kokemusta siitä, että he ovat yhteisön tärkeitä jäseniä, ja että heidän kokemuksensa ja näkemyksensä kaupungin asukkaina ovat merkityksellisiä. Tämä kokemus syntyy positiivisesta vuorovaikutuksesta muiden ihmisten kanssa: perheessä, päiväkodissa, koulussa, vapaa-ajalla sekä mediassa ja tietoverkoissa. (Suomen Unicef, 2015, 33.)

Lapsivaikutusten arvioinnin avulla tuotetaan tietoa lasten, nuorten ja lapsiperheiden elinolosuhteista päätöksenteon tueksi. Myös päätösten ja muun yhteiskunnallisen toiminnan vaikutukset lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin tulevat näin näkyviksi. Lapsivaikutusten arvioinnilla arvioidaan samalla myös lasten oikeuksien toteutumista, jolloin arvioinnin keskiössä ovat lasten oikeuksien sopimuksen artiklojen toteutuminen. Tällöin puhutaankin lasten oikeuksien vaikuttavuuden arvioimisesta, jonka taustakehyksenä ovat yleiset ihmisoikeudet ja niiden vaikuttavuuden arviointi. (Alila, 2011, 14.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaisesti lapsen etu on arvioitava ja otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa lapsia koskevissa päätöksissä. Päätösten vaikutukset lapsiin on tunnistettava ennen kuin tehdään yksittäistä lasta, lapsiryhmää tai yleisesti lapsia koskevia päätöksiä. Lapsen edun tulee ohjata päätöksentekoa. Lapsivaikutusten arvioinnin avulla voidaan tehdä lasten kannalta parempia päätöksiä. Kuitenkin käytännössä päätöksien perusteluissa ei ole tuotu esille lapsiin kohdistuvia vaikutuksia. Lapsivaikutusten arviointi tuo päätöksentekoon myös läpinäkyvyyttä. Lapsivaikutusten arviointia ei saa kuitenkaan käyttää väärin vaan se tulee ottaa vakavasti.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tulee sisältyä valtion, maakuntien ja kuntien toimintaan, jotta voidaan turvata lasten oikeuksien toteutuminen. Tällä tärkeällä lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöllä ennaltaehkäistään lasten ja nuorten moninaisia fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia. Olisi tärkeää ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymistä, tukea opiskelua ja sosiaalista hyvinvointia. Kuntien tulee varmistaa riittävä lasten ja nuorten hyvinvointiedon tuottaminen, jotta voidaan edistää lasten ja nuorten hyvinvointia laaja-alaisesti. Iivosen & Pollarin (2016, 27–28.) mukaan tätä tietoa puuttuu erityisesti alle kouluikäisten ja alakouluikäisten

lasten osalta. Tästä syystä lapsivaikutusten arviointia tulisi toteuttaa aktiivisemmin ja lapsia ja nuoria tulisi kuulla erityisesti kuntien ja maakuntien vuosittaisten hyvinvointikertomusten valmistelussa.

Lapsiasiavaltuutetun vuoden 2020 raportin mukaan (s. 6.) käsite lapsen etu on määritelty hyvin pintapuolisesti päätöksentekoprosesseissa. Päätöksenteosta tulisi aina selvittää, miten lapsen etu on huomioitu ja miten se on vaikuttanut lopputulokseen. Velvoite huomioida lapsen etu ei saa rajoittua vain yksittäiseen lapseen vaan tulee huomioida myös kokonaiset lapsiryhmät siltä osin, kuin päätöksenteko koskee laajempaa lapsijoukkoa.

Lapsivaikutusten arviointia tehtäessä ja arvioitaessa lapsen edun toteutumista tulee huomioida valmisteltavan päätöksen eri toimenpidevaihtoehtojen ja mahdollisen päätöksen vaikutuksia lasten tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta. Lasten ja nuorten tulee saada mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa.

Lapsivaikutusten arvioinnin oikeudellisena perustana yhteiskunnassa on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi Suomen lainsäädäntö. Suomen perustuslaki velvoittaa kaikkia suomalaisia. Perustuslakiin on kirjattu yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen. Se kieltää asettamasta ihmisiä eri asemaan iän perusteella ilman hyväksyttävää perustetta. Siksi yhteiskunnan tulee edistää myös alle 18-vuotiaitten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Suomen perustuslain säännös edellyttää lasten tasa-arvoista ja yhdenvertaista kohtelua palveluita järjestettäessä ja että lapsille turvataan mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin heidän kehitystään vastaavasti. (Perustuslaki, 11.6.1999/731.)

Lapsiasiavaltuutetun vuosiraportin (2020, 6.) mukaan lapsen oikeuksien komitea pitää valitettavana, että lapsen etuun ei viitata riittävän kattavasti suomalaisessa lainsäädännössä. Tästä voidaan päätellä, että käsitettä ei vielä ymmärretä riittävästi, eikä sitä näin ollen huomioida vielä päätöksenteossa.

Kuntalaissa säädetään kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamisoikeudesta. Kuntalain mukaan asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksia voidaan edistää muun muassa avustamalla asukkaiden oma-aloitteista asioiden hoitoa, valmistelua ja suunnittelua.

Kuntalaissa kuntalaisia ei ole määritelty iän perusteella, laki koskettaa siten kaikenikäisiä, myös lapsia ja nuoria. (Kuntalaki, 10.4.2015/410.)

Nuorisolaki velvoittaa järjestämään lapsille ja nuorille mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja –politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Laki velvoittaa myös nuorten kuulemiseen heitä koskevissa asioissa. (Nuorisolaki, 21.12.2016/1285.)

Lastensuojelulaissa todetaan puolestaan, että palveluja järjestettäessä ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. (Lastensuojelulaki, 13.4.2007/417.)

Myös laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, 8.4.1983/361 2 luku 11§) sekä perusopetuslaki (21.8.1998/628. Luku 5 22§, luku 8 47§a) sisältävät vaatimuksia lasten osallisuuden ja kuulemisen turvaamisesta. Jo vuonna 2004 on hyväksytty myös laki lapsiasiavaltuutetusta. Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on edistää lapsen etua ja oikeuksia yleisellä tasolla, välittää lasten ja nuorten mielipiteitä päätöksentekoon sekä seurata YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteuttamista. (21.12.2004/1221.)

Vuonna 2020 Valtioneuvosto asetti Kansallisen lapsistrategian parlamentaarisen komitean valmistelemaan strategiaa, jonka tulee perustua YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja jonka tulee olla myös hallituskaudet ylittävä ja eri hallinnon aloja yhdistävä. Tarve kansalliselle lapsistrategialle on noussut esiin useiden eri hallitusten aikoina. Kansallinen lapsistrategia julkaistiinkin vuoden 2021 helmikuussa. Kansallisen lapsistrategian mukaan Suomesta tulee luoda lapsen oikeuksia kunnioittava ja lapsi- ja perhemyönteinen. Strategian mukaan toimeenpanotyön tulee olla pitkäjänteistä ja vaikutuksellista, jotta kaikkien lasten oikeudet toteutuvat mahdollisimman täysimääräisesti ja voidaan tukea näin lasten osallisuutta ja oikeutta tulevaisuuteen (Valtioneuvosto, 2021, 6–11, 13.)

Suomen tulisi kunnioittaa lasten oikeuksia ja kaiken lapsiin ja perheisiin vaikuttavan toiminnan tulisi nojautua lapsi- ja perhepolitiikan lisäksi lapsen oikeuksien toteutumiseen kaikessa poliittisessa toiminnassa. Lasten oikeutta myönteiseen

tulevaisuuteen on tuettava, kuten myös osallisuutta eri yhteisöissä ja koko yhteiskunnassa. Vision mukaisesti tulisi varmistaa, että toiminnan vaikutuksia lapsiin arvioidaan ja että lapsia koskettava päätöksenteon tulee perustua laadukkaaseen tietoon ja asianmukaiseen harkintaan. (Valtioneuvosto, 2021,15–16.)

2.3 Osallisuus

Osallisuus ja osallistuminen ovat ajankohtaisia keskustelunaiheita, ja niiden edistäminen on tavoitteena monissa väestöä koskevissa hankkeissa ja projekteissa. Usein kuitenkin jää epäselväksi, mitä osallisuudella tarkoitetaan ja millaista osallistumista pyritään aikaansaamaan. Ajatus lasten ja nuorten ottamisesta mukaan yhteiskunnallisen päätöksenteon prosesseihin on peräisin 1960-luvun lopulla vahvistuneesta laajemmasta yhteiskunnallista vallankäyttöä koskeneesta keskustelusta. Osallisuuden käsite on 2000-luvun puolella esiintynyt paljon lasten ja nuorten osallistumisen edistämiseen liittyen. Osallisuuden käsite onkin Suomessa tullut erityisen suosituksi 2000-luvun kuluessa, ja samalla siihen on yhdistetty myös erilaisia, toisistaan varsin paljonkin poikkeavia merkityksiä. Kuitenkin osallisuuden käsitteen täsmällinen ja yleisesti hyväksytty määritelmä puuttuu edelleen, vaikka yrityksiä sen määrittelemiseksi on toki tehty. Osallisuuden käsitteen käytön yleistymisen on Suomessa ollut vahvasti yhteydessä julkishallinnon pyrkimyksiin luoda uusia toimintatapoja eri ihmisryhmien osallisuuden edistämiseksi. (Nivala & Rynänen, 2013, 9–14.)

”Osallisuus on ihmisen sosiaaliseen perusluonteeseen liittyvää kuulumista johonkin, olemista, elämistä ja toimimista yhteydessä muihin ihmisiin.” (Nivala & Rynänen. 2013, 26). Osallisuus tarkoittaa sekä päätöksentekoon vaikuttamista ja kuulluksi tuleamista (poliittinen ulottuvuus), että yhteenkuuluvuutta, yhteisöllisyyttä ja omana itsenä tai edustamansa ryhmän jäsenenä hyväksytyksi tuleamista (sosiaalinen ulottuvuus). Molemmista ulottuvuuksista on keskeistä lapsen oma kokemus osallisuudesta tai sen puutteesta. (Suomen Unicef, 2015, 4.)

Osallisuus on keino päästä käsiksi muihin oikeuksiin ja sitä kautta yhteiskunnan tasa-arvoon ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Osallisuudella tarkoitetaan usein todellisia vaikuttamismahdollisuuksia: vallan jakamista yhteisistä asioista päätettäessä ja mahdollisuutta muuttaa yhteiskuntaa. Osallisuuden toteutumisen kannalta olennaista on myös subjektiivinen kokemus osallisuudesta, tunteeko lapsi tai nuori, että häntä on kuultu, hän on tullut kohdatuksi ja ymmärretyksi ja hänen mielipiteensä on otettu huomioon. (Hipp ym., 2018, 11.)

Nivala ja Ryyänen kuvaavat artikkelissaan (2013, 10, 27.) osallisuuden käsitettä laaja-alaiseksi käsitteeksi, joka kuuluu olemuksellisesti sosiaalipedagogiseen käsitteistöön, kun kuvataan ihmisen ja yhteisöjen sekä ihmisen ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Johonkin kuulumisen tunne ja kokemus omasta merkityksestä osana jotain yhteisöä ja yhteiskuntaa on ihmisen hyvinvoinnin perusrakennusaineita. Osallisuuden toteutumiseksi tarvitaan kolmea eri elementtiä: kuulumista, osallistumista ja tunnetta kuulumisesta. Pelkkä kuuluminen ei riitä, ei myöskään osallistuminen, joka ei saa aikaan kokemusta kuulumisesta.

Lasten oikeuksien sopimuksen 12 artikla tunnetaan ”osallisuusartiklana” tai lapsen osallistumisoikeuden turvaavana artiklana. Lapsen oikeuksien komitea korostaa 12 artiklan vahvistavan lapsen osallistumisen oikeutta, vaikka ”osallistumisen” tai ”osallisuuden” käsitettä ei ole mainittu kyseisen artiklan tekstissä. Komitea toteaa ”osallistumisen” käsitteen käytön laajentuneen ja vakiintuneen vasta lapsen oikeuksien sopimuksen hyväksymisen jälkeen. Komitean mukaan osallistumisen käsite korostaa sitä, ettei lasten kuulemisen pitäisi olla pelkästään tilapäistä vaan lähtökohta lasten ja aikuisten tiiviille vuoropuhelulle menettelytapojen ja toimenpiteiden kehittämisestä kaikilla lasten elämän kannalta keskeisillä aloilla. (Lapsen oikeuksien viestinnän yhteistyöverkosto, 2018.)

Lapsen aktiivinen rooli nyky-yhteiskunnassa liittyy läheisesti lapsuuden painoarvon lisääntymiseen, tulevaisuuden mahdollisuuksien luomiseen ja esimerkiksi lapsen aidon osallisuuden toteutumiseen. Lasta tulee kuulla, mutta kuullulla asialla on myös oltava vaikutusta. Lasten tulee olla selkeästi näkyvä osa yhteiskuntaamme, ja lasten tulee saada äänensä kuuluville. (Lastensuojelun keskusliitto, 2018, 7.)

Osallisuuden kokemuksella on merkittävä vaikutus lasten kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen kannalta. Ilman osallisuuden oikeutta ja toteutumista lapset eivät kehity. Jokaisen lapsen tulee tulla huomatuksi, hyväksytyksi ja arvostetuksi omana itsenään ja lasten osallisuus oikeus tukee tätä keskeistä oikeutta. (Suomen Unicef, 2021c).

Osallisuudella tarkoitetaan johonkin kuulumisen ja mukana olemisen tunnetta. Siihen liittyy myös mahdollisuus vaikuttaa niihin asioihin, jotka ovat itselle tärkeitä. Osallisuuden ottaminen todesta tarkoittaa sitä, että lapsi ja nuori eivät ole vain toiminnan kohteita vaan toimijoita. Työntekijöillä ja muilla aikuisilla tulee olla kykyä tehdä yhteistyötä lasten ja nuorten kanssa. On myös tärkeää arvioida työn rakenteita osallisuuden näkökulmasta ja muokata niitä mahdollisuuksien mukaan. (Kirkkohallitus, 2015, 21.) Lasten osallisuus edistää lapsiväestön edun selvittämistä. Osallisuuden kautta lapset voidaan nähdä aktiivisina toimijoina omaa elämäänsä koskevissa asioissa. Kyse on samalla myös kasvamisesta aktiivisiksi kansalaisiksi.

Lasten ja nuorten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet vaihtelevat Suomessa kuntakohtaisesti. Myös saman kunnan sisällä eri yksiköissä, kuten kouluissa, palveluissa tai sosiaali- ja terveydenhuollossa, lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet riippuvat yksittäisten aikuisten tai ammattilaisten aktiivisuudesta. Useissa selvityksissä ja tutkimuksissa on noussut esille, että lasten ja nuorten mukaan heidän mielipiteitään kysytään liian harvoin, ja lapset ja nuoret toivovat, että aikuiset kuuntelisivat heitä enemmän päätöksenteossa. Lapset kokevat, etteivät aikuiset ota heidän näkemyksiään tai vaikuttamistyötään vakavasti. Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen palveluiden kehittämisessä ja suunnittelussa sekä yhteiskunnallisessa vaikuttamistyössä vaatii toimintakäytäntöjen uudistamista ja monipuolisia menetelmiä, joiden avulla lasten ja nuorten ääni saadaan kuuluviin ja heidän näkemyksensä ja mielipiteensä otetaan aidosti huomioon. (Hipp ym., 2018, 4, 13.)

Lasten osallistumisoikeuden lisäämisen keskeinen kehittämistarve liittyy Oikeusministeriön (2020, 24–25.) tekemän selvityksen perusteella myös menetelmien ja kuulemistapojen lapsiystävällisyyteen. On tärkeää, että erityisesti pienten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla lapsen edun periaate huomioidaan toimialasta riippumatta erilaisissa menettelyissä.

Kansallisen lapsistrategian mukaan (2021, 35.) lasten osallisuus ja oikeus tulla kuulluksi tulee huomioida systemaattisesti kaikessa joko suoraan tai välillisesti lapsia koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa. Erityisesti tulee huomioida ne lapset, joiden näkemykset jäävät tällä hetkellä vähemmälle huomiolle. Strategian mukaan kaikilla lasten kanssa toimivilla aikuisilla tulee olla riittävä ymmärrys ja osaaminen lasten osallisuuden ja toimijuuden tukemiseksi.

Kansallisen lapsistrategian mukaan (2021, 17.) lasten hyvinvointi Suomessa on ajankohtaisesti polarisoitunut, joka tarkoittaa, että suurimmalla osalla lapsista menee hyvin, mutta osa lapsista voi huonosti. Polarisoituminen kärjistyy erilaisissa kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa, jolloin haitalliset seuraukset kasautuvat kaikkein heikommassa asemassa oleville. Onkin erittäin tärkeää puuttua epäkohtiin ja toimia määrätietoisesti ja ennakoitavasti, jotta voidaan varmistaa, että kaikkien lasten osallisuus toteutuu parhaimmalla mahdollisimmalla tavalla yhteiskunnassamme. Tästä syystä kaikessa valmistelu-, suunnittelu- ja kehitystyössä tulee huomioida tosiasialliset lapsivaikutukset myös eri asemassa oleviin lapsiin sekä lasten keskinäiset erilaiset tilanteen ja tarpeet.

Lapsiasiavaltuutettu (2021, 27, 59.) toteaa myös, että lasten ja nuorten osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa ei tällä hetkellä jakaudu Suomessa yhdenvertaisesti. Osalle vaikuttamisen oikeus on täysin vieras asia, osa ei ole kiinnostunut ja osalla puolestaan osallistumisen ja vaikuttamisen kuorma on kohtuuttoman suuri. Myös koronapandemia on ajankohtaisesti heikentänyt lasten ja nuorten mielipiteen selvittämisen ja osallisuuden huomioimisen tilannetta Suomessa.

2.3.1 Lasten ja nuorten osallisuus Porissa

Suomen UNICEF on palkinnut Porin kaupungin jo kahdesti vuosina 2017 ja 2020 myöntämällä kaupungille lapsiystävällinen kunta- tunnustuksen. Tunnustus on voimassa ensiksi aina kaksi vuotta kerrallaan ja toisella kerralla tunnustus myönnetään neljäksi vuodeksi. Tunnustus myönnetään kunnalle, joka on tehnyt pitkäjänteistä ja suunnitelmallista työtä lasten ja nuorten palveluiden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Porin kaupunki on noudattanut Unicefin lapsiystävällinen kunta -toimintamallia

vuoden 2016 alusta asti ja oli yhdestoista kunta Suomessa, jolle tunnustus on myönnetty. Näin ollen Porin kaupunki on sitoutunut pitkäjänteiseen työhön lapsiystävällisyyden ja erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Unicefin mukaan lapsiystävällinen kunta-toimintamallin tavoitteena on edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Vuonna 2016 tehtyjen asiakaspalautteiden, valtakunnallisten selvitysten ja tutkimusten perusteella lasten ja nuorten peruspalvelut ovat Porissa jo laadultaan hyviä. Tulosten perusteella todettiin myös, että lasten ja nuorten osallisuusjärjestelmä on vakiintunut. Tärkeimmäksi kehittämisen kohteeksi puolestaan todettiin lapsen oikeuksia koskevan tietoisuuden lisääminen. Tärkeää olisi myös edistää lasten ja nuorten osallisuutta ja lapsia koskevien asioiden tarkastelua koordinoitusti. (Porin kaupunki, 2018.)

Pori on profiloitunut osallisuuden edelläkävijänä luodessaan ensimmäisten joukossa omaa osallisuus- ja vuorovaikutusmallia. Porin Kaupungilla on seitsemän askeleen osallisuusmalli, jossa on kuvattu erilaisia tapoja ja menetelmiä kuntalaisten osallistamiseksi. Osallisuus- ja vuorovaikutusmallissa kuvataan, miten Porissa edistetään osallisuutta ja mitä osallistamisella tavoitellaan. Työntekijälle ja päättäjälle se on ohjenuora, työkalu ja muistikirja, asukkaalle väline saada tietoa osallistumismahdollisuuksista ja arvioida tavoitteiden toteutumista. Samalla malli on lupaus siitä, että kaupunkilaiset ja palveluiden käyttäjät voivat osallistua ja vaikuttaa asioiden, päätösten ja palveluiden valmisteluun ja kaupungin toimintaan. Osallisuus- ja vuorovaikutusmallin sisältöä kehitetään uusilla vuorovaikutteisilla toimintatavoilla yhdessä kaupunkilaisten kanssa. Se kannustaa vaikuttamaan ja ottamaan vastuuta oman asuinalueensa ja kaupungin palveluiden kehittämisestä. Mallissa huomioidaan myös yhdistysten, neuvostojen ja muiden kumppaneiden kanssa tehtävä yhteistyö.

Osallistaminen Porissa -periaatteet:

- Yhteensovittaminen – osallistaminen on automaattinen osa kaupungin sisäisiä prosesseja eli tapa ajatella ja toimia.
- Läpinäkyvyys – se mitä osallistamisella tavoitellaan, mihin pyritään ja mihin suuntaan edetään, on kaikille avointa ja selkeää.

- Vastuullisuus – osallistaminen on tietoista suunnittelu- ja päätäntävällän siirtoa palveluiden käyttäjille.
- Kehittäminen – osallistaminen on rohkeutta luopua täydestä kontrollista: mahdollisuus aidosti kiinnostaviin, uusiin asioihin edellyttää epäonnistumisen kulttuuria ja sitä, ettei pelkää riskejä.
- Toimintamahdollisuudet – osallistaminen on ketterää ja osallistamisen keinot muuttuvat kuntalaisten tarpeiden mukana jatkuvasti oikeaan suuntaan.
(Porin kaupunki, 2019b.)

Porin kaupungin sivistystoimi toteuttaa yhdessä nuorisotoimen kanssa aktiivista nuorten osallisuusmallia. Porin kaupungin nuorisotyön toiminnassa johtavana ajatuksena on yhdessä tekeminen, eli toimintaa suunnitellaan yhdessä nuorten kanssa. Kaupungissa lasten ja nuorten vaikuttamiseen, osallisuuteen ja kuulemiseen liittyviä asioita perusopetuksessa on kehitetty ”nuorten porilaisten marssi” -nimikkeen (myöhemmin NPM) alla. NPM sisältää monenlaisia toimintoja: vaikuttamisen polku-mallin, eduskuntavierailut, nuorten osallistumisen lautakuntiin, päättäjien kyselytunnit jne. Vaikuttamisen polku on toimintamalli, jossa porilaiset kouluikäiset lapset ja nuoret voivat koulukohtaisen työskentelyn, alueparlamenttien, nuorisovaltuuston ja verkkodemokratian kautta vaikuttaa kaupungin päätöksentekoon. Osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus ja toimijuus korostuvat opetussuunnitelman mukaisessa pedagogiikassa, kuten oppimiskäsityksessä, tavoitteissa ja arviointikulttuurissa. Ne sisältyvät myös perusopetuksen arvoihin ja toimintakulttuuriin. Yksi laaja-alaisista osaamisalueista on osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen. Koulutyön järjestämisen perustana on oppilaiden osallisuus ja kuulluksi tuleminen. (Porin kaupunki, 2019a.)

Sivistystoimessa osallisuutta toteutetaan lukuisin eri tavoin, ja osallisuus on osa opetussuunnitelmaa. Lasten ja nuorten osallisuutta on kehitetty Porissa koordinoitusti Lapsiystävällinen kunta -koordinaatioryhmänä toimivan kaupungin Lapsi- ja nuoripoliittista johtoryhmän (LaNu) toimesta. Vuonna 2017 lasten kulttuurikeskuksesta tuli oma yksikkönsä ja kulttuuri- ja taidepainotteinen neuvolatoimintamalli Kultane ovat lisänneet lasten osallisuutta ja oikeutta kulttuuriin. Kaupunki tarjoaa myös yhdenvertaisuutta edistävät harrastepassit kaikille

yläkoululaisille. Nuorisopassilla pääsee maksutta muun muassa erilaisiin harrastuksiin ja vapaa-ajan toimiin. Näin ollen jokaisella porilaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus harrastukseen. (Porin kaupunki, 2021a.)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat. Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta (Porin Kaupunki, 2019c, 15–18.)

3 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

3.1. Kehittämisen kohde

Porin kaupungilta puuttuu oma lapsivaikutusten arviointimalli, mitä tulisi käyttää kaiken päätöksenteon tukena. Tämän kehittämistyön tarkoituksena on luoda Porin kaupungin sivistystoimialalle oma malli lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamisen tueksi. Kehittämistyön tuloksena lapsivaikutusten arviointimallin lisäksi syntyy lapsivaikutusten arvioinnin tarkempi prosessikuvaus, josta mallin käyttäjä saa yksityiskohtaisempaa lisätietoa arviointiprosessin eri vaiheiden tueksi. Kehittämistyön tarkoituksena on näin ollen edistää lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönottamista Porin kaupungissa. Lapsen edun eli lapsen oikeuksien huomioonottaminen asianmukaisella tavalla edellyttää, että kaikessa toiminnassa arvioidaan toimien suoria ja välillisiä vaikutuksia lasten oikeuksiin.

Porin kaupungin sivistystoimiala alaisuuteen kuuluvat Porissa varhaiskasvatuksen, opetuksen, liikunta- ja nuorisotyön sekä kulttuurin palvelut. Toimiala jakautuu näin ollen viiteen eri yksikköön: opetus-, varhaiskasvatus-, liikunta- ja nuoriso-, kulttuuri- sekä yhteiset palvelut- yksikköön. Yhteiset palvelut-yksikkö vastaa koko sivistystoimialan hallinnon, talouden ja henkilöstövoimavarojen suunnittelusta, kehittämisestä ja viestinnästä. (Porin kaupunki, 2021b.)

Kuten jo aiemmin totesin, on tärkeää tunnistaa päätösten vaikutukset niihin ihmisiin, joihin päätös vaikuttaa. Lapsivaikutuksia tulee siis arvioida erityisesti, kun tehdään esimerkiksi varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai lastensuojelun toimintaympäristöissä lapsiin, nuoriin tai lapsiperheisiin kohdistuvia päätöksiä. Sivistyslautakunnassa tehdään määrällisesti eniten lapsiin ja nuoriin keskeisesti vaikuttavia päätöksiä, joten lapsivaikutusten arvioinnilla on kenties vahvin asema juuri sivistystoimessa (Ruuska ym., 2018).

3.2. Kehittämistyön toteutustapa

Työ toteutetaan tutkimuksellisenä kehittämistyönä. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta jää työelämän kehittämistoiminnan ja tutkimuksen välimaastoon. Siinä yhdistyy konkreettinen kehittämistoiminta ja käytännönläheinen tutkimuksellinen lähestymistapa.

Kehittämistoiminnassa pyritään tiedontuotantoon, mutta tiedon merkitys poikkeaa olennaisesti siitä, mitä se on esimerkiksi perustutkimuksessa. Kehittämisprosessin aikana tuotettu tieto on tyypillisesti luonteeltaan käytännöllistä, sen tehtävä on tukea kehittämistä. (Toikko & Rantanen, 2009.)

Työelämän kehittämisprojektit voivat liittyä työn, palvelujen, työmenetelmien, työprosessien tai työyhteisöjen kehittämiseen. Nykyisessä työelämän murroksessa kehittämisteemat usein ylittävät organisaatioiden ja toimialojen rajoja. Kehittämistoiminta on prosessi, joka harvoin etenee suoraviivaisesti, etenään sosiaalialalla. Prosessikehittämisen luonteeseen kuuluu syklisyys, ennakoimattomuus ja epävarmuus. Prosessit etenevät usein toisin kuin ne on ennakkoon suunniteltu ja ne voivat myös epäonnistua tai johtaa muuhun tulokseen kuin oli suunniteltu. Epäonnistuneet tai suuntaansa muuttaneet kehittämisprosessit voivat kuitenkin tuoda esiin sellaisia kehittämisen ja oppimisen paikkoja, joita ei etukäteen osattu edes tunnistaa. (Arola & Suhonen, 2014, 16.)

Kehittämistyön suunnitelma ja ideointia Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapsivaikutusten ennakoarviointi prosessina-ohjetta (2018) mukailten:

- Kartoitetaan olemassa olevaa tietoa. Kartoituksessa selvitetään, mitä tietoja tulee kerätä arvioinnin yhteydessä.
- Määritellään tarkasteltavat vaihtoehdot ja arviointikysymykset. Ennakoarvioinnissa tarkastellaan vähintään kahta ratkaisuvaihtoehtoa. Tarkastelussa on eri vaihtoehtoja, jossa tehdään nykytilaan jonkin muutos.

- Tiedon alkukartoituksen jälkeen toteutetaan arvioinnissa tarvittavan muun tiedon kerääminen.
- Olemassa olevan tiedon pohjalta tehdään ratkaisuvaihtoehtojen vertailu, jossa tunnistetaan vaihtoehtojen myönteiset, neutraalit ja kielteiset vaikutukset lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. Tiedonkeruun jälkeen ensin tarkennetaan arviointikysymykset. Myös ratkaisuvaihtoehtoja voi olla mahdollista tarkentaa.

Kehittämislle ei ole yhtä oikea kaavaa tai järjestystä. Kehittämistehtäviä tehdään siinä järjestyksessä sekä tarkkuudella ja nopeudella kuin kehittämistyön kannalta on tarkoituksenmukaista. Kehittämistehtävissä on tarkoitus hyödyntää monipuolisesti kehittämisen ja arvioinnin osallistavia menetelmiä. (Innokylä, 2018.)

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta on suunnitelmallista, tavoitteellista ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuvaa toimintaa, jossa erilaisilla menetelmillä on tärkeä tehtävä. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa metodiset perustelut nousevat kehittämistoiminnan tavoitteista ja toimintaympäristöstä. Menetelmät ovat välineitä tavoitteiden saavuttamiseksi, mutta kehittämissuorituksissa niillä on myös luovuutta, innovatiivisuutta ja yhteistä toimintaa edistävä tärkeä tehtävä. (Arola & Suhonen, 2014, 19.)

3.3 Kehittämistyön menetelmät

Olen valinnut kehittämistyöni menetelmäksi vertailukehittämisen eli benchmarkingin. Opinnäytetyön tietoperustaa laatiessani olen käyttänyt menetelmänä myös kyselytutkimusta. Vertailukehittäminen eli benchmarking on laadullinen tutkimusmenetelmä, jonka lisäksi täydensin opinnäytetyöni teoriaosuuden aineistoa tuottamalla lisätietoa kyselytutkimuksella, joka puolestaan on määrällinen tutkimusmenetelmä. Lapsivaikutusten mallia kehittäessäni olen myös analysoinut keräämääni aineistoa eli muita lapsivaikutusten arvioinnin malleja. Tässä kappaleessa esittelen kehittämistyöni menetelmiä, mutta keskityn näistä käyttämästäni menetelmistä erityisesti benchmarkingiin.

Kyselytutkimusta hyödynsin kehittämistyössäni, kun kartoitin lapsivaikutusten arvioinnin nykytilaa kuntapäätöksenteossa. Kyselytutkimus on tehokas ja helppo tapa saada kohdennettua ja tarkkaa tietoa halutusta aiheesta. Tässä yhteydessä kyselytutkimustani ei voida pitää varsinaisesti tutkimuksena vaan tarkoitukseni oli saada tarvittavaa lisätietoa nopeasti. Määrittelin kyselyyni vain kolme kysymystä, joiden vastausvaihtoehtoina oli vain kyllä tai ei. En halunnut tehdä kyselystäni laajempaa, koska tiedän toimialajohtajien olevan kiireisiä ja näiden määrittelemieni kolmen kysymyksen perusteella tiesin saavani riittävästi tietoa lapsivaikutusten arvioinnin tämänhetkisestä tilanteesta kunnissa. Kysymykset pyrein asettelemaan niin, että ne olivat hyvin helposti ymmärrettäviä eivätkä johdattele vastaajaa. Kyselyn (LIITE 1) toteutin Google Forms-työkalua hyväksi käyttäen.

Vastaajiksi kyselyyni valitsin kaikki Unicefin Lapsiystävällinen kunta- tunnustuksen saaneet ja ohjelmassa ajankohtaisesti mukana olevat kunnat. Porin kaupungin jätin luonnollisesti joukosta pois. Näin ollen kyselyyni vastaajiksi valikoituivat Forssa, Hämeenlinna, Jyväskylä, Kirkkonummi, Lahti, Lappeenranta, Oulu, Rovaniemi ja Tammela. Kyselylinkin lähetin vastaajille sähköpostitse saatekirjeen (LIITE 2) kera. Vastausaikaa annoin reilun viikon verran, jonka jälkeen lähetin vastaajille vielä muistutuskirjeen ja annoin muutaman päivän lisää vastausaikaa (LIITE 3).

Määräaikaan mennessä yhdeksästä vastaajasta kyselyyn oli vastannut viisi vastaajaa. Vastausprosentti oli näin ollen noin 55,5 %. Toivoin kyselyä suunnitellessani, että saisin vastaukset 2/3 vastaajista. Valitettavasti jäin tästä yhden vastauksen päähän, mutta voin kuitenkin olla tyytyväinen vastausprosenttiin. Kimmo Vehkalahden (2014) mukaan kyselytutkimusten vastausprosentit jäävät nimittäin pääsääntöisesti aina alle 50 %.

Marika Tenhunen puolestaan kirjoittaa blogissaan (2016.), että kyselytutkimusten keskimääräinen vastausprosentti jää usein välille 10–20 %. Näin ollen voidaankin todeta, että kyselyni vastausprosentti oli tosiaan melko hyvä ja tutkimuksen tuloksia voitaneen pitää käyttökelpoisina.

Benchmarking, benchmarkkaus tai vertailukehittäminen on myös hyvin käytännönläheinen kehittämisen menetelmä. Menetelmän ydinajatuksena on ottaa opiksi esikuvilta, vertailukumppaneilta tai muilta toimijoilta ja näin ollen kehittää omaa toimintaa toisilta oppimalla. Menetelmä on laajalti käytössä yritysmaailmassa, mutta on hyvin käyttökelpoinen myös muilla aloilla.

Lapsivaikutusten arvioinnin malleja on jo kehitetty useita erilaisia, joten tarkoitukseni on käyttää benchmark-menetelmää ja vertailla jo olemassa olevia malleja sekä kehittää näiden perusteella Porin kaupungin sivistystoimialalle oma lapsivaikutusten arvioinnin malli. Kuvainnollisesti sanottuna, pyörää on mahdotonta keksiä uudelleen, mutta jo olemassa olevaa voidaan pyrkiä kehittämään paremmaksi ja omaan organisaatioon paremmin soveltuvaksi.

Sari Maamies kotimaisten kielten keskukselta (1997) kertoo kielenhuollon tiedotuslehdessä, että sanalle benchmark on etsitty suomennosta kauan. Sanan ja käsitteen suomentaminen yhdellä sanalla ei ole helppoa. Benchmark-käsitteen voidaan sanoa tarkoittavan suomeksi vertailujohtamista, mutta kyse on kuitenkin pikemminkin analyysimenetelmästä kuin johtamistavasta. Maamiehen mukaan sopivampia suomenkielisiä termejä ovat esimerkiksi esikuva-analyysi, vertailuanalyysi ja valioanalyysi. Tulen työssäni itse käyttämään myös käsitettä vertailukehittäminen.

Kari Tuominen (2016a, 6–9.) kiteyttää benchmarkkauksen ydinajatuksen, jonka mukaan prosessissa yksilöidään, ymmärretään ja mukautetaan uskomattomia käytäntöjä muilta toimijoilta ja näiden avulla kehitetään oman organisaation toimintaa. Ajatuksena on tunnistaa jo olemassa olevat parhaat käytännöt ja kehittää näiden avulla itselle joko yhtä hyvä tai parempi malli.

Inka Kososen (2019) artikkelin ”Viisi syytä miksi benchmarkkaus on niin hyödyllistä” mukaan benchmarkkauksessa tutustutaan kilpailijoiden toimintaan ja tuloksiin sekä perehdytään oman organisaation olemukseen. Näin ollen muodostuu laajempi ymmärrys, pystyy luomaan jotain uutta ja erottua edukseen.

On kuitenkin oleellista ymmärtää, että benchmarkkaus ei ole sama asia, kuin kopiointi Kari Tuomisen (2016a, 9–16) mukaan menetelmässä on kyse mukauttamisesta, ei muiden mallien kopioimisesta ja suoraan omaksumisesta. Samoin Kosonen (2019) painottaa artikkelissaan, että menetelmässä ei ole tarkoitus kopioida suoraan materiaalia muilta vaan ajatuksena on laajentaa ymmärrystä ja tietoisuutta muiden toiminnasta ja näin kehittää omaa toimintaa.

Benchmark-menetelmän käyttäminen vaatii luovuutta. Kososen (2019) mukaan benchmarkkaus voi olla hyvin inspiroivaa. Muiden projekteista ja malleista voi ammentaa erilaisia toimivia ideoita ja kehittää ja muokata näitä omiin tarpeisiin sopiviksi. Strömmer (2005, 58) kuvaa vertailukehittämistä puolestaan oivaltavana ja elämyksellisenä oppimistapana, jotka tukevat kehittämisen edellytyksiä.

Haapaniemi & Saarinen (2010, 8, 31–33.) ovat opinnäytetyössään tutkineet luovuuden ja innovatiivisuuden merkitystä koulutuksessa ja työelämässä. Opinnäytetyössä käsitellään muun muassa luovuutta, innovaatiota, innovatiivisuutta, ideointia ja erilaisia ideointitekniikoita. Heidän mukaansa luovuuden syntymiseen liittyy aina hautomisvaihe, jonka aikana asioita pitää kypsytellä, koska mikään luova ratkaisu ei synny hetkessä. Oivalluksen ja uuden ratkaisun löytyminen voi kuitenkin tapahtua hetkellisenä oivalluksena, joka voi syntyä kuin itsestään vaikka onkin tosiasiallisesti pitkän tietoisien ja usein myös tiedostamattoman työskentelyn tulos. Kehittämistyön prosessi on ollut kohdallani pitkä, joten hautomisvaiheen merkitys tämän kehittämistyön syntymiselle on ollut merkittävä.

Kari Tuomisen (2016a, 14.) mukaan benchmarkkausta voidaan määritellä kahden eri käsitteen kautta: Oppiminen ja kehittäminen. Oppimisen prosessissa opitaan omasta ja muiden prosessista. Asioiden vertailu on tässä myös avainasemassa. Mikäli vertailua ei pystytä tekemään, on mahdoton ymmärtää ja oppia benchmarkkauksen prosessia.

Vertailututkimusprosessin myötä oman organisaation totuttua toimintaa voi olla tarpeen kyseenalaistaa rakentavalla tavalla. Menetelmää voidaan käyttää näin myös henkilöstön kehittämisessä, koska työyhteisön tulee aina haluta oppia uutta ja kehittyä paremmaksi (Strömmer, 2005, 56–59.)

Benchmarkkauksessa on seitsemän erilaista vaihetta. Benchmarkkauksen prosessi on jatkuvaa prosessien kehittämistä. (Tuominen 2016b, 6–7.)

1. vaiheessa tunnistetaan se kehittämiskohde tai toimenpide, jolla on merkittävä vaikutus menestymiseen
2. vaiheessa etsitään ja tunnistetaan tahoja, jotka ovat jo parhaiten suorittaneet vaiheen 1.toimenpiteen.
3. Vaiheessa opitaan ja kehitetään ymmärrys oman työn vaiheista, metodeista ja harjoituksista, joiden myötä päästään tyydyttävään tavoitteeseen.
4. Vaiheessa otetaan opiksi muiden käyttämistä prosesseista. Eri malleja vertaillaan keskenään, jonka myötä kehittyy ymmärrys siitä, kuinka päästään parhaimman mahdollisen prosessin luomiseen.
5. vaiheessa määritellään toteutettavat ideat sekä määritellään lyhyen aikavälin tavoitteet
6. vaiheessa omaksutaan, mukautetaan ja viedään parhaiksi havaitut mallit ja metodit omaan prosessiin.
7. ja viimeisessä vaiheessa määritellään pidemmän aikavälin tavoitteet, kehitetään sekä toistetaan prosessia, jonka jälkeen aloitetaan uudelleen vaiheesta 1.

3.4 Aineiston kuvaus

Vertailevan kehittämistyöni aineistona olen käyttänyt jo valmiita ja käytössä olevia lapsivaikutusten arvioinnin malleja. Aineistoni koostuu neljästä suomalaisesta mallista ja yhdestä ulkomaalaisesta mallista. Kotimaisista malleista olen valinnut vertailuun Suomen Evankelisluterilaisen kirkon mallin, Lastensuojelun Keskusliiton mallin, Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen sekä kaksi toisistaan hieman eroavaa Mannerheimin lastensuojeluliiton mallia. Kansainvälisen näkemyksen vertailuun saamme tarkastelemalla Uuden-Seelannin lapsivaikutusten arviointimallia. Tässä luvussa esittelen vertailevan kehittämistyöni aineistoa.

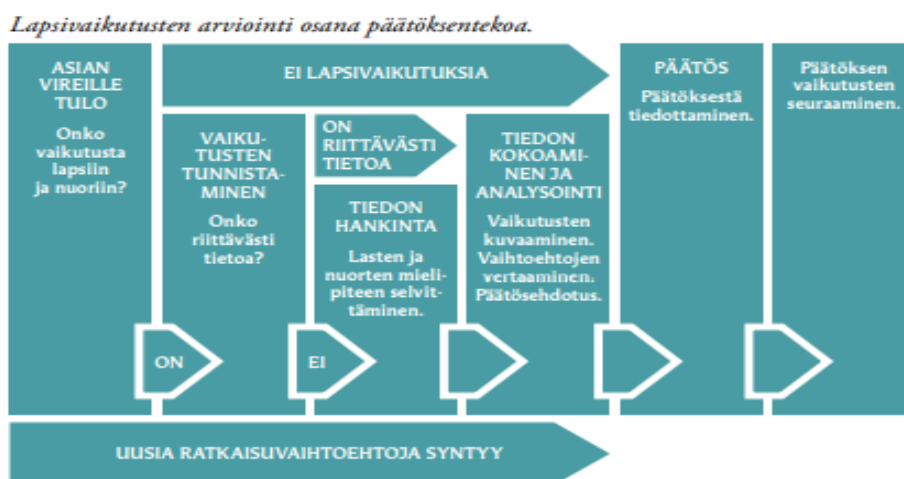
Ensimmäisenä kuvailen Suomen Evankelisluterilaisen kirkon lapsivaikutusten arvioinnin mallia. Vuoden 2014 kirkolliskokous teki päätöksen lisätä kirkkojärjestykseen säännöksen lapsivaikutusten arvioinnista ja päätös tuli voimaan

tammikuussa 2015. Kirkon ohjeistuksen (Kirkkohallitus, 2015.) mukaan lapsivaikutusten arvioinnin toteuttaminen kirkossa vahvistaa kirkon liittymistä eri toimijoiden yhteiseen ponnisteluun kaikkien lasten ja nuorten paremman elämän puolesta.

Lapsivaikutusten arviointia tehdään jo laajalti seurakunnissa. Se on parhaimmillaan osa seurakunnan normaalia päätöksentekoprosessia ja kuuluu näin sekä työntekijöille että luottamushenkilöille. Useisiin seurakuntiin on myös nimetty erikseen lapsiasiahenkilöitä, jotka ovat apuna lapsivaikutusten arvioinnin prosesseissa. (Suomen Evankelisluterilainen Kirkko, 2021.)

Kirkon ohjeistuksen mukaan lapsivaikutusten arvioinnissa lasten ja nuorten mielipiteitä voidaan selvittää eri tavoilla. Menetelmään vaikuttaa päätettävä asia sekä kohderyhmänä olevan lapsiryhmän ikä. Menetelminä voidaan käyttää useita erilaisia käytännön menetelmiä, kuten esimerkiksi taidemenetelmiä, kyselyitä tai hyödyntämällä lasten ja nuorten omaehtoisia ryhmiä. (Kirkkohallitus, 2015, 22–23.)

Lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamiseksi kirkon ohjeistuksesta löytyy paljon materiaalia varsinaisen lapsivaikutusten arviointimallin käytön ja päätöksenteon tueksi. Ohjeistuksesta löytyy esimerkiksi listaus kysymyksistä, joita voidaan hyödyntää lapsivaikutusten arvioinnin alkukartoituksessa. Ohjeistuksesta löytyy myös valmiita lomakepohjia, kuten esimerkiksi Yhteenveto- ja johtopäätökset-lomake sekä Vertailutaulukkoja (Kirkkohallitus, 2015, 23, 25–27.)

(Kirkkohallitus, 2015, 13.)

Suomen Evankelisluterilaisen kirkon lapsivaikutusten arvioinnin malli on visuaalisesti hyvin selkeä ja helppolukuinen. Lapsivaikutusten arviointiprosessin tueksi on lisäksi olemassa erilaisia työvälineitä ja konkreettisia tutkimuskysymyksiä.

Seuraavaksi otan tarkasteluun Lastensuojelun Keskusliiton lanseeraaman lapsivaikutusten mallin, joka nimensä mukaisesti suunnattu aloitteleville toimijoille. Malli on yleisilmeeltään hieman moniulotteisempi, kuin Kirkon malli. Mallin visuaalisessa ilmeessä on käytetty runsaasti eri värejä ja muotoja.

Lastensuojelun keskusliiton mallissa on huomioitu monipuolisemmin prosessin vaihtoehtoisia työvaiheita kuin Kirkon lapsivaikutusten arvioinnin mallissa. Lastensuojelun Keskusliiton malli on sovellettavissa erilaiseen päätöksentekoon ja malli ohjaa eri vastausvaihtoehtojen mukaan käyttäjäänsä arvioimaan prosessin kulkua. Malli jättää kuitenkin käyttäjälleen avoimeksi sen, miten lapsivaikutusten arviointia toteutetaan käytännössä. Mallin alalaidasta kohdasta ”Eli miten”, nuoli ohjaa käyttäjän Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen kolmivaiheiseen ohjeistukseen. Ohjeistuksesta käyttäjä löytää lyhyet vaihekohtaiset ohjeet käytännön arviointityön tueksi.

Lapsivaikutusten arviointimallin lisäksi Lasten suojelun Keskusliiton internet-sivustolta löytyy päättäjille suunnattua infografiikkaa päätöksenteon tueksi. Tiedostoista löytyy lisätietoa aihepiireittäin ja työkaluja. Tietoa löytyy esimerkiksi aiheista:

- Lapsivaikutusten arviointi kansanedustajalle
- Lapsiperheköyhyys Suomessa 2021
- Lapsibudjetointi – mitä se on?
- Lasten ja nuorten osallisuus – mitä se on?

(Lastensuojelun Keskusliitto, 2020.)

Kansanedustajille suunnattu tietopaketti lapsivaikutusten arvioinnista on hyvä lisä itse arviointimallin lisäksi. Tietopaketti on hyvin lyhyt ja ytimekäs. Infograafissa on yleistä tietoa lapsivaikutusten arvioinnista, esimerkkejä, mitä tietoa arviointityön perusteella voidaan saada tai mitä positiivisia vaikutuksia lapsivaikutusten arviointiprosessista voi seurata. Infograafi on mielestäni hyvin sovellettavissa myös muille toimijoille.

"JOTTA TIEDETÄÄN, MISTÄ PÄÄTETÄÄN!"
LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTI KANSANEDUSTAJALLE

*) Johtava asiantuntija Esa Iivonen, MLL

MITÄ SE ON?

- ✓ päätösten yhteydessä tehtävää lapsiin kohdistuvien vaikutusten ennakointia ja seuranta
- ✓ työvälillä lapsen edun arviointiin
- ✓ osa ennakoarvioinnin ja seurannan kokonaisuutta

MITÄ SE EI OLE?

- ✓ aina samanlainen tai yhtä laaja
- ✓ irrallinen muista vaikutusten arvioinneista
- ✓ politiikkaa: lapsivaikutusten arviointi ei poista politiikasta arvovalintoja

LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTI VOI KERTOA ESIMERKIKSI

- Mitä hyötyjä ja haittoja esityksellä on lasten hyvinvoinnille ja oikeuksien toteutumiselle?
- Onko ehdotuksella haitallisia seurauksia jollekin haavoittuvassa asemassa olevalle lapsiryhmälle?
- Liittyykö asiaan keskenään ristiriitaisia tai kilpailevia tavoitteita?
- Mitä lapset ja nuoret itse asiasta ajattelevat?
- Millaiseen tietoon arvio vaikutuksista perustuu? Mitä ei tiedetä?
- Mitä päätöksen toimeenpanossa ja seurannassa tulee huomioida?

KANSANEDUSTAJA VOI...

- selvittää, koskeeko käsiteltävä asia lapsia ja jos koskee, niin millaisia näkökulmia siihen liittyy (lapsi- ja perhejärjestöt ovat tässä mielellään apuna!)
- vaatia lapsia koskevissa asioissa lapsivaikutusten arviointia ja lasten kuulemist
- avata asian julkiselle keskustelulle
- tehdä punnittuja päätöksiä ja seurata toteutuneita vaikutuksia
- edistää lasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista vahvistavaa päätöksentekoa

MITÄ SIITÄ SEURAA?

- ⇐ Lasten hyvinvointi vahvistuu, eikä lapsen oikeuksia loukata, tahattomastikaan.
- ⇐ Hyödyt, haitat ja ristiriitaiset tavoitteet tulevat näkyviksi.
- ⇐ Erilaisia näkökulmia ja näkemyksiä voidaan sovittaa yhteen.
- ⇐ Päätökset ovat asetettujen tavoitteiden näkökulmasta johdonmukaisia.
- ⇐ Eri päätösten muodostama kokonaisuus ja sen vaikutukset tunnistetaan.
- ⇐ Resurssit käytetään oikeudenmukaisesti ja tarkoituksenmukaisesti.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus

- velvoittaa harkitsemaan lapsia koskevassa päätöksenteossa ensisijaisesti lapsen edun ja
- muistuttaa, että kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia!

Moni asia koskee lapsia, vaikka ei sitä heti näyttäisi!

(Lastensuojelun Keskusliitto, 2021a.)

Kolmantena tarkasteltavana lapsivaikutusten arvioinnin mallina on mahdollisesti Suomen tunnetuin lapsivaikutusten arviointimalli eli Terveyden ja hyvinvointilaitoksen malli vuodelta 2018. Mallia on jo sovellettu paikallisesti ja useilla eri maakunnilla on mallista oma versionsa.

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen ohjeistus lapsivaikutusten arvioinnin tekemiseksi on suunnattu kuntien ja maakuntien päätösvalmistelijoille sekä muille päätöksentekijöille. Ohjeistus on kuitenkin hyvin sovellettavissa, joten sitä voivat hyödyntää kaikki lasten parissa työskentelevät, kun arvioidaan toiminnan lapsiin kohdistuvia vaikutuksia. Ohjeistus sisältää myös esimerkkikuvauksen toteutetusta lapsivaikutusten arvioinnista.

Lapsivaikutusten arvioinnin malli on toteutettu osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa, joka oli hallituksen kärkihanke vuosina 2016–2018. Malli on tehty yhteistyössä Sosiaali- ja terveysministeriön ja Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.

Ohjeistus lapsivaikutusten arvioinnin tekemiseksi on erittäin kattava ja laaja. Ohjeistus on kaiken kaikkiaan noin 69 sivun mittainen, joten se antaa käyttäjälleen erittäin laajan perustan arvioinnin tekemiselle.

Ohjeistus pitää sisällään myös tarkistuslistoja, joilla käyttäjä voi tarkistaa lapsivaikutusten arvioinnin edistäviä tai estäviä tekijöitä. Malli ohjaa käyttäjänsä tekemään lapsivaikutusten arviointia yhdentoista erilaiseen vaiheeseen kautta.

Koko käytännön prosessi on ohjeistuksen mukaan jaettu kolmeen eri vaiheeseen, joita ovat:

- 1) Valmistelu- ja suunnitteluvaihe
- 2) Toteutusvaihe
- 3) Koonti- ja päätösvaihe

(Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.)

Ohjeistuksesta löytyy kattavasti tietoa ja esimerkkejä, miten eri vaiheissa työskennellään käytännössä ja miten toteutusta sovelletaan eri toimialoille. Ohjeistuksesta löytyy myös valmiita kyselypohjia, joita käyttäjä voi hyödyntää lapsivaikutusten arviointiprosessin toteutusvaiheessa.

Viimeisenä kotimaisena lapsivaikutusten arviointimallina esittelen Mannerheimin lastensuojeluliiton lapsivaikutusten arvioinnin mallin ja siihen liittyvän ohjeistuksen (2018). Mannerheimin Lastensuojeluliiton (myöhemmin MLL) internet-sivuilta löytyy paljon tietoa lapsivaikutusten arvioinnista, mutta tietoa on ripoteltu esimerkiksi eri ladattaviin tiedostoihin eikä näin ollen ole kovin helposti löydettävissä. Lapsivaikutusten arviointiin liittyvä tieto on suunnattu MLL:n sivuilla kumppaneille, ja tarkemmin tieto on suunnattu kuntayhteistyökumppaneille. MLL:n ohjeet onkin laadittu tukemaan lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamista nimenomaan kunnissa ja maakuntaudistuksella perustettavissa maakunnissa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2019.)

MLL:n lapsivaikutusten arvioinnin mallia etsiessäni, löysin kaksi erilaista mallia ja ohjeistusta, joten esittelen nämä molemmat. Ensimmäisessä MLL:n malli löytyy Lapsivaikutusten ennakoarviointi prosessina-tiedostosta (2018), joka on MLL:n ohje lapsivaikutusten ennakoarviointiin. Lapsivaikutusten arvioinnin prosessia kuvataan kymmenen eri vaiheen kautta. Vaiheet on avattu prosessikuvauksessa ja ohjeistuksessa melko perusteellisesti. Malli poikkeaa yleisilmeeltään aiemmin muista esittelemistäni malleista ollen pelkistetympi.

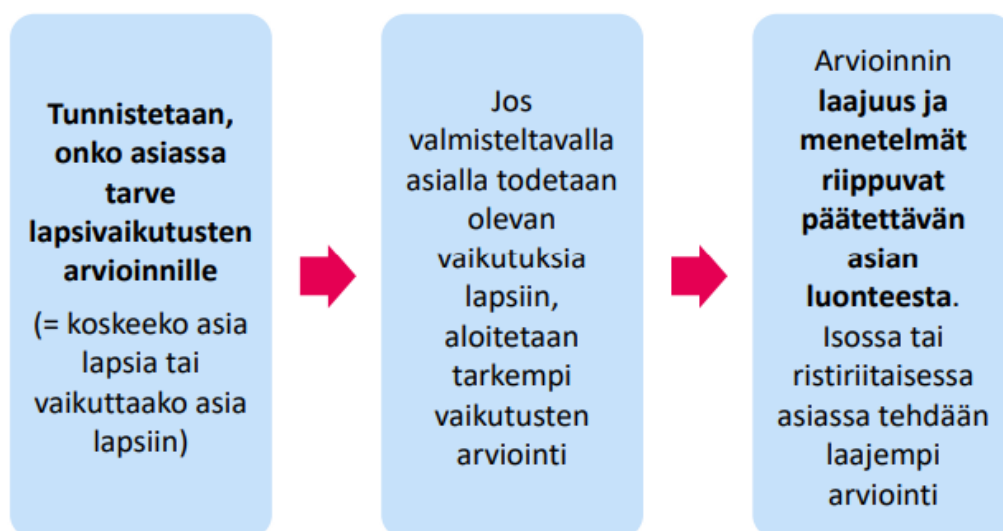
Lapsivaikutusten ennakoarviointi

1. Selvitetään ja tunnistetaan tarve arvioinnille
2. Kartoitetaan olemassa oleva tieto ja hyödynnetään sitä arvioinnissa
3. Määritellään tarkasteltavat vaihtoehdot ja arviointikysymykset
4. Toteutetaan arvioinnissa tarvittavien tietojen keruu. Kerätään tietoa myös lapsilta ja nuorilta.
5. Tehdään ratkaisuvaihtoehtojen vertailu, jossa tunnistetaan vaihtoehtojen myönteiset, neutraalit ja kielteiset vaikutukset lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen
6. Tehdään kokonaisarvio vaikutuksista, jonka perusteella laaditaan suositukset jatkovalmistelua ja päätöksentekoa varten.
7. Raportoidaan arvioinnin havainnot ja suositukset
8. Otetaan huomioon arvioinnin tulokset jatkovalmistelussa ja päätöksenteossa
9. Tehdään päätös ja tiedotetaan siitä
10. Seurataan päätöksen toimeenpanoa ja arvioidaan toteutuneet vaikutukset

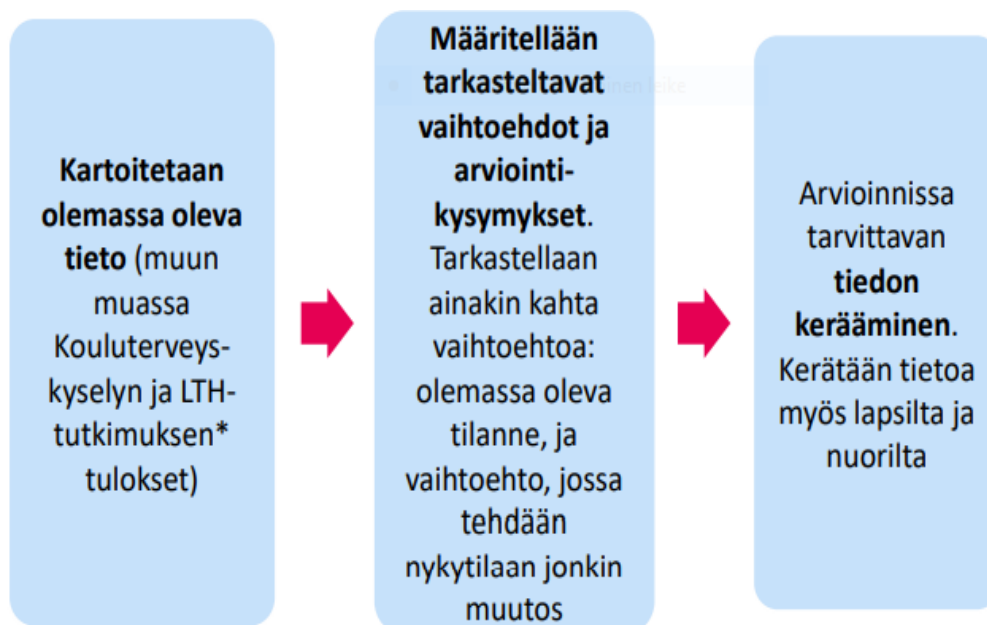
(Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2018, 4.)

Toinen MLL:n malli löytyy liiton koulutusaineistosta vuodelta 2019. Koulutusmateriaalista löytyy yleistä tietoa ennakoarvioinnin eri vaiheista, lapsivaikutusten arvioinnista ennakoarvioinnin osana, perusteluita, miksi lapsivaikutusten arviointia tulisi tehdä sekä tietoa lapsivaikutusten arvioinnin oikeusperustaisuudesta. Materiaalissa on myös lueteltu erilaisia käytännön menetelmiä, jolla lapsivaikutusten arviointia voidaan lasten ja nuorten kanssa toteuttaa. Lapsivaikutusten ennakoarvion prosessia on kuvattu mallissa viiden erinä avulla.

1.

2.

3.

Tiedon pohjalta **tunnistetaan ja kirjataan päätösvaihtoehtojen** myönteiset, neutraalit ja kielteiset **vaikutukset lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen**

On tärkeä tunnistaa myös **eri vaikutusten merkittävyys**, sillä vaikutukset voivat olla merkittävyydeltään erilaisia

4.

Tehdään kokonaisarvio vaikutuksista, minkä perusteella laaditaan **johtopäätökset ja suositukset** päätöksentekoa varten. Kokonaisarviossa eri vaikutuksia ja niiden merkittävyyttä punnitaan toisiinsa

Raportoidaan arvioinnin tulokset päätöksentekoa varten. Julkaistaan arvioinnin tulokset kunnan/maakunnan verkkosivuilla

5.

Otetaan arvioinnin tulokset (havainnot, johtopäätökset ja suositukset) **huomioon** jatkovalmistelussa ja päätöksenteossa

Tehdään päätös asiassa. Tiedotetaan päätöksestä myös lapsille ja nuorille

Seurataan päätöksen toimeenpanoa ja arvioidaan toteutuneet vaikutukset

(Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2019, 38–42.)

Tämä MLL:n lapsivaikutusten arvioinnin toinen malli, tai paremminkin prosessikuvaus, pitää sisällään kolmetoista erilaista vaihetta. Vaiheiden kuvaukset eivät poikkea merkittävästi MLL:n ensimmäisenä esittelemästäni mallista (2018), mutta tämä uudempi ja oletetusti myös päivitetty prosessikuvaus on hieman syvällisempi kuvaus lapsivaikutusten arvioinnin prosessista ja sisältää myös enemmän tietoa. Mielestäni mallia on kuitenkin hankala lukea edellisiin verrattuna, koska malli on konkreettisesti sijoitettu aineistoon usealle eri sivulle, eikä ole näin ollen yhtenäinen kokonaisuus. Yleisilmeeltään malli on kuitenkin hyvin selkeä, ja kuten sanottu, prosessikuvaus sisältää itsessään paljon tietoa. MLL:n aineistosta löytyy lisätietoa mallin ja prosessikuvauksen lisäksi, muun muassa arvioinnin ja eri ratkaisuvaihtoehtojen vaikutusten tueksi pohdittavia kysymyksiä sekä selkeä esimerkki toteutusta lapsivaikutusten arvioinnista, joka tehty MLL:n lapsivaikutusten mallia käyttäen.

Olen opinnäytetyössäni tutkinut lapsivaikutusten arvioinnin tilannetta myös kansainvälisellä tasolla, joten vertailututkimukseni aineistoon tulee sisältymään myös yksi ulkomainen lapsivaikutusten arvioinnin malli. Vertaluun olen valinnut Uuden-Seelannin lapsivaikutusten arvioinnin mallin. Kuten aiemmin olen todennut, lapsivaikutusten arviointimalli on otettu Uudessa-Seelannissa käyttöön vuoden 2018 lopussa. (Ministry of social development, 2018.)

Uuden-Seelannin malli, tai suoraan suomennettuna työkalu, on Uuden-Seelannin hallituksen julkaisu vuodelta 2018. Malli on kehitetty Skotlannin hallituksen mallia mukaillen. Uuden-Seelannin lapsivaikutusten arviointiin liittyviä ohjeistuksia on kaksi: ohjekirja ja itse varsinainen lapsivaikutusten arvioinnin työkalu. Mallin käyttöohjeet on suunnattu eri julkisen sektorin toimijoille, jotka kehittävät politiikkaa ja lainsäädäntöä. jotta pystyttäisiin paremmin harkitsemaan ja arvioimaan kehitettävien politiikka- tai lainsäädäntöehdotusten vaikutusta lapsiin. Mallia voivat käyttää myös muut toimijat, kuten valtiosta riippumattomat järjestöt (kansalaisjärjestöt) tai paikallishallinto (esim. alueelliset paikallisviranomaiset, alueelliset nuorisoneuvostot). Työkalu puolestaan sisältää erilaisia malleja, joita toimijat voivat käyttää eri ehdotuksien, lakien tai käytännön toimien testaamiseen ja arvioimiseen verrattuna lastenoikeuksien yleissopimuksen sisällön kanssa. Se antaa

organisaatioille mahdollisuuden tutkia poliittisten ehdotustensa vaikutuksia ja ryhtyä asianmukaisiin toimiin lapsivaikutusten arvioinnin perusteella

(New Zealand Government, 2018, 3–4, 7.)

Itse lapsivaikutusten arvioinnin työkalu poikkeaa täysin Suomessa käytössä olevista malleista. Malli ei ole varsinainen prosessikuvaus, kuten kotimaiset mallit. Itse käyttäisin Uuden-Seelannin työkalusta ennemminkin termiä lapsivaikutusten arvioinnin työkirja. Tiedosto on Word-muotoinen ja sisältää viisikohtaisen alkukartoituslomakkeen (screening sheet) sekä yksityiskohtaiset ohjeet kolmivaiheisen lapsivaikutusten arvioinnin prosessin läpikäymiseksi.

Lapsivaikutusten arvioinnin vaiheet on supistettu mallissa kolmeen. Ensimmäinen vaihe pitää sisällään tiedot arvioitavasta toimenpiteestä. Työkirjan ohjeiden perusteella käyttäjä voi arvioida taustatiedon merkityksellisyyttä arvioinnin kannalta. Toisessa vaiheessa kerätään tietoa sekä kuullaan eri sidosryhmiä. Käyttäjää ohjataan keräämään tietoa ja analysoimaan kerätyn tiedon merkitystä lapsivaikutusten arvioinnin kannalta. Kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa työkirjaan kirjataan lapsivaikutusten arvioinnin vaikutusten yhteenveto, johtopäätökset ja tulokset sekä mahdolliset muutosehdotukset, joita arvioinnin perusteella suositellaan.

Työkirjaa täytetään prosessien edetessä ja näin ollen se ohjaa käyttäjänsä läpi eri lapsivaikutusten arvioinnin vaiheiden. Työkirjasta löytyy myös jokaiseen eri vaiheeseen ohjeistusta. Lapsivaikutusten arvioinnin tarpeellisuutta voidaan arvioida jo pelkän alkukartoitusosion täyttämällä. Mikäli alkukartoituksen perusteella voidaan todeta, että kyseessä olevan toimenpiteen vaikutukset lapsiin ja nuoriin ovat selkeät ja merkittävät, täydellinen lapsivaikutusten arviointi olisi vietävä kokonaisuudessaan läpi.

1. Complete the Screening Sheet

Initial analysis of a proposal and its impacts on children and young people up to the age of 18.

2. Based on the Screening Sheet analysis, are the impacts assessed to be distinct and significant?

No Impacts are neither distinct nor significant: **Screening Sheet analysis is sufficient.**

Yes Impacts are distinct and significant: Carry out the full CIA analysis:

- Step 1: Proposal details
- Step 2: Data collection, evidence gathering, stakeholder consultation
- Step 3: Summary of impacts

Uuden-Seelannin lapsivaikutusten arvioinnin mallin sisältö tiivistettynä (New Zealand Government, 2018.)

3.5 Lapsivaikutusten arviointimallien vertailuanalyysi

Tässä kappaleessa analysoin eri lapsivaikutusten arviointimalleja. Kehittämistyössäni olen opiskellut, tutkinut ja vertailut viittä erilaista Suomessa käytössä olevaa ja yhtä ulkomaista lapsivaikutusten arvioinnin mallia sekä niiden eri ominaisuuksia, kuten esimerkiksi sisältöä, käyttäjäystävällisyyttä sekä löydettävyyttä. Tämän sisällönanalyysin tarkoituksena oli löytää eri lapsivaikutusten arvioinnin malleista yhtäläisyyksiä ja eroja ja kuvata niitä. Lähestymistapani analyysiin on aineistolähtöinen. Analyysin tarkoituksena on nostaa esiin mallien keskeisimmät asiat niin sisällöllisesti kuin visuaalisestikin. Malleja on mahdotonta laittaa paremmuusjärjestykseen tai pisteyttää mittareiden avulla. Joitain ominaisuuksia olen kuitenkin kirjannut taulukkoon, jotta mallien yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia voisi arvioida.

LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTIMALLIEN ESIKUVA-ANALYYSI						
	KIRKKO	LSKL	THL	MLL1	MLL2	U-S
ERI VAIHEIDEN LUKUMÄÄRÄ	6	3	11	10	13	3
OHJAAKO MALLI KÄYTTÄJÄÄNSÄ VAIHE VAIHEELTA PROSESSISSA	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
ONKO OSALLISTAMISEN PERIAATE HUOMIOITU	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä

Suomen Evankelisluterilaisen kirkon lapsivaikutusten arvioinnin malli on visuaalisesti hyvin selkeä ja helppolukuinen. Malli ei kuitenkaan sisällä käyttäjälleen paljoa informaatiota arviointiprosessin eri vaiheiden tueksi, mutta malli ohjaa kuitenkin käyttäjäänsä vaiheesta toiseen. Kirkon malli on yleisilmeeltään hyvin pelkistetty ja malli graafiselta toteutukseltaan perinteinen. Lapsivaikutusten arviointiprosessin tueksi on lisäksi olemassa erilaisia työvälineitä ja konkreettisia tutkimuskysymyksiä.

Lastensuojelun keskusliiton malli on puolestaan visuaalisesti hyvin erityyppinen. Mallissa on käytetty paljon erilaisia värejä, muotoja ja kuvakkeita, jotka kiinnittävät katsojan huomion. Lapsivaikutusten arvioinnin vaiheet etenevät mallissa eri vastausvaihtoehtojen mukaisesti ja vastausvaihtoehtojen välillä nuolikuvakkeet ohjaavat käyttäjää eri vaihtoehtojen välillä. Tämä tekee mallista hieman sekavan oloisen, eikä prosessi etene todellisen lapsivaikutusten arviointiprosessin mukaisesti. Malli itsessään ei sisällä yksityiskohtaista tietoa arviointiprosessin eri käytännön vaiheista eikä esimerkiksi osallisuuden huomioimisesta lapsivaikutusten arvioinnissa, mutta mallin alta löytyvästä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeistuksesta käyttäjä voi löytää lisäohjeita eri vaiheisiin. Malli on kuitenkin visuaalisesti mielenkiintoa herättävä. Malli on hankalasti löydettävissä internetistä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lapsivaikutusten arviointimalli johdattaa käyttäjänsä tekemään lapsivaikutusten arviointia yhdentoista eri vaiheen myötä. Malli on hyvin selkeä, eri vaiheet on numeroitu, mutta numerointi etenee persoonallisesti sivun alalaidasta kohti sivun ylälaitaa. Mallin mukaan lapsivaikutusten arvioinnin yksitoista vaihetta on selostettu mallissa lyhyesti ja ytimekkäästi. Malli itsessään ei sisällä mitään tarkempaa lisätietoa eri vaiheista, mutta Thl:n sivuilta materiaalia löytyy paljon. Vaikka Thl:n lapsivaikutusten arvioinnin malli on todennäköisesti Suomen tunnetuin ja käytetyin, malli ei kuitenkaan ole kovin helposti löydettävissä. Malli löytyy ladattavasta tiedostosta, joka pitää sisällään paljon materiaalia lapsivaikutusten arvioinnin toteutuksen tueksi.

Mannerheimin lastensuojeluliitolla (MIL) on kaksi toisistaan hieman erilaista mallia, vaikka mallit sisällöllisesti ovatkin melko samanlaisia. Ensimmäinen ja malleista vanhempi (2018) on visuaalisesti kaikista vertailemistani malleista pelkistetyin. Mallissa on numeroitu lapsivaikutusten arviointiprosessin kymmenen eri vaihetta, eikä malli sisällä prosessikuvauksen lisäksi muuta tietoa. Malli on visuaalisesti hyvin pelkistetty ja tieto on mallissa hyvin tiiviissä muodossa.

MIL:n uudemmassa (2019) mallissa visuaalista ulkoasua on selkeästi kehitetty ja herättääkin heti enemmän mielenkiintoa kuin edeltäjänsä. Malli on hyvin informatiivinen, ja se ohjaa käyttäjänsä läpi prosessin eri vaiheiden. Malli pitää kuitenkin sisällään kolmetoista eri vaihetta ja on näin ollen malleista pisin. Mallia ei ole myöskään pituutensa vuoksi saatu sovitettua yhdelle sivulle, jolloin se olisi käyttäjälleen helppolukuisempi. Prosessia olisi myös helpompi tarkastella kokonaisuutena, mikäli mallia voisi tarkastella yhdellä silmäyksellä. Pituutensa vuoksi malli ei ole niin käyttäjäystävällinen kuin sisällöltään lyhyemmät mallit. Mallit eivät ole MIL:n sivuilta helposti löydettävissä vaan löytyvät ladattavista aineistoista. Myös mallien tueksi tarkoitettu materiaali on erillisissä ladattavissa tiedostoissa.

Uuden-Seelannin lapsivaikutusten arvioinnin malli poikkeaa kotimaisista malleista huomattavasti. Malli on hyvin helposti löydettävissä ja helposti ladattavissa Word-tiedostona Uuden-Seelannin hallituksen internet-sivuilta. Uuden-Seelannin lapsivaikutusten mallista puhutaan lapsivaikutusten arvioinnin työkaluna, joka kuvaakin sitä paremmin. Mallin käytön tueksi on olemassa lisäksi erillinen ladattava

opas, joka ohjaa mallin käyttäjää ja josta löytyy myös lisätietoa. Tiedostomuotonsa johdosta käyttäjä voi muokata tiedostoa ja kirjata prosessin edetessä tietoa ja havaintojaan ylös. Tämä tekee mallista käyttäjäystävällisen. Malli sisältää paljon tietoa kustakin lapsivaikutusten arvioinnin vaiheesta, vaikkakin eri vaiheiden ohjeistus on hyvin sidonnainen juuri Uuden-Seelantiin. Mielestäni on kuitenkin hyvä, että mallissa on huomioitu lapsivaikutusten arvioinnin paikalliset lähtökohdat hyvin. Visuaalisesti malli poikkeaa täysin Suomessa käytössä olevista malleista, koska mallia käytetään enemmänkin lapsivaikutusten arvioinnin työkirjana eikä näin olleen ole saman tyyppinen ytimekäs prosessikuvaus kuin suomalaiset mallit. Malli, tai toisin sanoen lapsivaikutusten arvioinnin työkalu on käytettävyydeltään hieman monimutkaisempi kuin kotimaiset, helposti sovellettavat mallit.

3.6 Lapsivaikutusten arvioinnin mallin syntyprosessi

Tutkiessani, vertaillessani ja analysoidessani olemassa olevia lapsivaikutusten arvioinnin malleja, minulle kehittyi selkeä visio hyvästä lapsivaikutusten arvioinnin mallista ja prosessikuvauksesta. Mallin syntyprosessi on Benchmark-menetelmän mukaisesti hyvin luova prosessi. Kehittämistyön edetessä olen ideoinut lapsivaikutusten arvioinnin mallia, ja koska opinnäytetyön prosessi on kohdallani ollut melko pitkä, ideat ovat ajan saatossa jalostuneet ja kehittyneet.

Lapsivaikutusten arvioinnin mallin syntyminen kuvautui minulle hyvin Benchmarking-prosessin mukaisesti: luovana ja inspiroivana. Ensimmäinen vaihe on suunnitteluvaihe, toisessa vaiheessa kerätään tietoa, kolmannessa vaiheessa aineistoa ja tietoa analysoidaan, neljäs vaihe on toteutusvaihe ja viides eli viimeinen vaihe on puolestaan seurantavaihe. Itselläni vaiheet eivät kuitenkaan toteutuneet toisistaan irrallisina vaan vaiheet elivät koko ajan prosessin aikana ja kulkivat limittäin, koska opein koko ajan uutta ja näkökulmani laajenivat, ideat jalostuivat ja uusia kehittyi. Ideointia eli ajatusten ja ideoiden pohdiskelua ja niiden kirjaamista ja jakamista tapahtui pitkällä aikavälillä. Koen, että kehittämistyöni aihe oli myös innovatiivisuutta ruokkiva.

(Tutorials Point, 2021.)

Lähdin työstämään lapsivaikutusten arvioinnin mallia aivoriihityöskentelyn periaatteiden mukaisesti, vaikka tukenani ei ollut kyseiseen työskentelymalliin olennaisesti kuuluvaa ryhmää. Minulle oli kuitenkin syntynyt tätä tutkimus- ja kehittämistyötä tehdessäni paljon näkemyksiä ja ideoita lapsivaikutusten arvioinnista, sen pääperiaatteista ja prosessin eri vaiheista. Oppimisen ja tietoisuuden myötä, minun oli helppo lähteä ideoimaan ja luonnostelemaan omaa lapsivaikutusten arvioinnin mallia. Minulla oli kehittämistyöhön vahva sisäinen motivaatio.

Se oli alusta asti selvää, että sisällöllisesti mallin tulee olla informatiivinen ja pitää sisällään lapsivaikutusten arviointiprosessin kannalta oleellista tietoa sekä kuvata prosessin tärkeimpiä työvaiheita. Mallin tulee olla ennemminkin lyhyt ja ytimekäs, joka tekee siitä selkeän ja käyttäjäystävällisen. Mallinnuksen tulee myös kuvata koko prosessin kulkua vaihe vaiheelta, jotta mallin käyttäjä ymmärtää lapsivaikutusten arvioinnin kokonaisuuden. Kokonaisuus tulee myös olla nähtävillä ”yhdellä silmäyksellä”. Tärkeää myös on, että malli ohjaa käyttäjänsä eteenpäin. Lapsivaikutusten arvioinnin malli tulee olla helposti löydettävissä esimerkiksi Porin kaupungin internet-sivuilta. Pidän tärkeänä, että mallin lisäksi saatavilla olisi myös yleistä tietoa lapsivaikutusten arvioinnista. Lapsivaikutusten arvioinnin mallin lisäksi tämän kehittämistyön tuloksena on syntynyt myös tarkempi prosessikuvaus, joka sisältää yksityiskohtaisempaa lisätietoa lapsivaikutusten arvioinnin eri vaiheista.

Visuaalisesti mallin graafisen ilmeen tulee olla yhtenäinen muiden Porin kaupungin tuotosten kanssa ja näin ollen myös Pori- brändin mukainen. Mallin värityksen ja kuvituksen tulee olla mielenkiintoa herättävä, mutta kuitenkin pelkistetty, että ensisijaisesti huomio kiinnittyy itse lapsivaikutusten arvioinnin malliin. Mallin visuaalisen ja graafisen ulkoasun muokkaamisen suhteen tein yhteistyötä Porin kaupungin Sivistystoimialan alaisen yhteiset palvelut-yksikön suunnittelijan kanssa.

Seuraavaksi esittelen kehittämäni lapsivaikutusten arvioinnin mallin. Kyseessä on mallin karkea versio, jonka visuaalista ilmettä ei vielä ole muokattu. Työstin mallia tässä syntymävaiheessa perinteisesti kynällä ja paperilla, jonka myöhemmin siirsin Word-muotoon.

LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINNIN MALLI

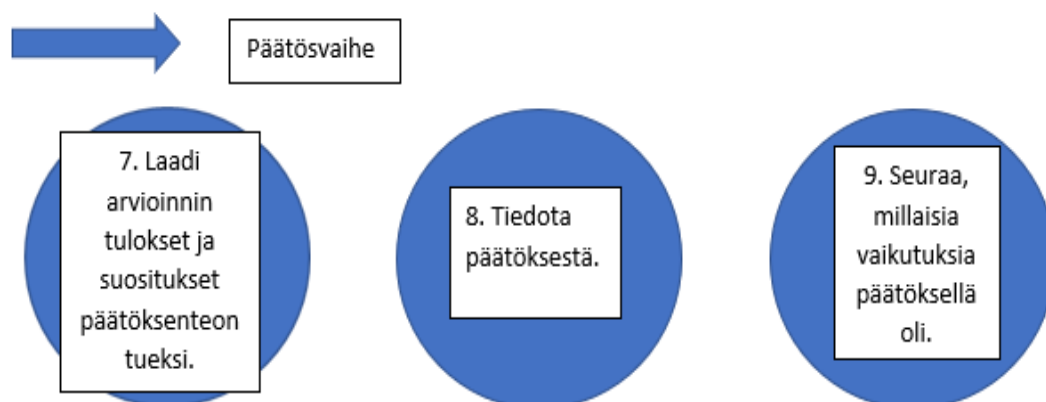

1. - Pohdi, koskeeko tai vaikuttaako asia lapsiin ja nuoriin
  - Varmista lapsen edun huomioiminen prosessin aikana
2. - Suunnittele lapsivaikutusten arvioinnin toteutus
  - Varmista kaikkien mukana olevien toimijoiden sitoutuminen prosessiin
  - Muista, että lapsivaikutusten arvioinnista tiedottaminen tärkeää
3. - Kerää kaikki asian kannalta oleellinen tieto

4. - Valitse menetelmät sen mukaan, mitä lapsiryhmää asia koskee
- Käytä monipuolisesti eri menetelmiä lasten ikätaso huomioiden
5. - Analysoi kerättyä tietoa
6. - Vertaile eri vaihtoehtojen vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja lasten oikeuksien toteutumiseen
- Pohdi, mikä vaihtoehdoista olisi lasten kannalta paras, mikä huonoin
- Huomioi erityisesti heikommassa asemassa olevien lasten oikeuksien suojeleminen

7. - Varmista, että arvioinnin tulokset huomioidaan jatkovalmistelussa ja päätöksenteossa
8. - Tiedota päätöksestä myös lapsille ja nuorille
- Lapsivaikutusten arviointi lisää päätöksenteon läpinäkyvyyttä
9. - Arvioi vaikutuksia lyhyellä ja pitkällä aikavälillä

4 PORIN KAUPUNGIN SIVISTYSTOIMIALAN LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINNIN MALLI

Seuraavaksi esittelen valmiin lapsivaikutusten arvioinnin mallin. Porin kaupungin sivistystoimialan lapsivaikutusten arviointimallin visuaalista ilmettä lähdettiin suunnittelemaan kehittämäni mallin pohjalta. Mallin muokkaamiseen sain konkreettista apua sivistystoimialan suunnittelijalta, ja yhteistyössä ideoita jakamalla muokkasimme mallista muutaman vedoksen myötä selkeän, informatiivisen sekä Porin kaupungin graafisen ilmeen mukaisen. Mallin visuaalista ilmettä tasapainotettiin lisäämällä kahteen eri vaiheeseen hieman lisää tietoa.

Kerrottakoon, että myös Pori brändin perusta on luotu osallistamalla kaupunkilaisia koko Pori- brändin ja sen visuaalisen ilmeen kehittämiseen (Porin kaupunki, 2017, 4–6). Oman lapsivaikutusten arvioinnin mallin myötä menetelmää on helppo lähteä kokeilemaan ja toteuttamaan matalalla kynnyksellä.

4.1. Lapsivaikutusten arviointimalli

LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINNIN MALLI

- Pohdi, koskeeko tai vaikuttaako asia lapsiin ja nuoriin.
- Varmista lapsen edun huomioiminen prosessin aikana.

VALMISTELUVAIHE

- Suunnittele lapsivaikutusten arvioinnin toteutus.
- Varmista kaikkien mukana olevien toimijoiden sitoutuminen prosessiin.
- Muista, että lapsivaikutusten arvioinnista tiedottaminen tärkeää.

- Kerää kaikki asian kannalta oleellinen tieto.
- Dokumentoi tieto huolellisesti. Se helpottaa päätöksentekijöiden työtä.

- Valitse menetelmät sen mukaan, mitä lapsiryhmää asia koskee.
- Käytä monipuolisesti eri menetelmiä lasten ikätaso huomioiden.

TOTEUTUSVAIHE

- Analysoi kerättyä tietoa.
- Osallista aineiston kasaamiseen ja tarkastelemiseen myös muut yhteistyökumppanit.

- Vertaile eri vaihtoehtojen vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja lasten oikeuksien toteutumiseen.
- Pohdi, mikä vaihtoehdoista olisi lasten kannalta paras, mikä huonoin.
- Huomioi erityisesti heikommassa asemassa olevien lasten oikeuksien suojeleminen.

- Varmista, että arvioinnin tulokset huomioidaan jatkovalmistelussa ja päätöksenteossa.

PÄÄTÖSVAIHE

- Tiedota päätöksestä myös lapsille ja nuorille.
- Lapsivaikutusten arviointi lisää päätöksenteon läpinäkyvyyttä.

- Arvioi vaikutuksia lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.

4.2 Lapsivaikutusten arvioinnin prosessikuvaus

Lapsivaikutusten arviointimallin käytettävyyden tukemiseksi olen avannut arviointiprosessin eri vaiheita tähän prosessikuvaukseen. Prosessikuvaus antaa lapsivaikutusten arvioinnin toteuttajalle yksityiskohtaisempaa lisätietoa arvioinnin eri vaiheista ja helpottaa näin ollen mallin käyttöä. Lapsivaikutusten arvioinnin mallissa arviointi jaetaan kolmeen eri vaiheeseen: valmistelu, - toteutus ja päätösvaiheeseen. Jokainen vaihe puolestaan on jaettu kolmeen eri työvaiheeseen. Nämä työvaiheet on numeroitu mallissa ja prosessikuvauksessa numeroin 1–9. Tässä prosessikuvauksessa käytän eri työvaiheiden numerointia yhdenmukaisesti itse lapsivaikutusten arvioinnin mallin mukaan.

4.2.1 Valmisteluvaihe

Lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvan päätöksen valmistelun tai vireille tulon tulee käynnistää lapsivaikutusten arvioinnin prosessit. Lapsivaikutusten arvioinnin tarve on toiminnan lähtökohta ja prosessin tarkoitus on vastuuttaa päätöksentekijöitä arvioimaan lapsivaikutuksia ennen päätöksentekoa. Lapsivaikutusten arviointi helpottaa asioiden valmistelua ja tekee päätöksenteosta avointa, osallistavaa ja läpinäkyvää.

Lapsivaikutusten arvioinnin prosessi alkaa aina valmisteluvaiheesta. Valmisteluvaihe voidaan puolestaan jakaa kolmeen eri työvaiheeseen. Valmisteluvaiheessa lapsivaikutusten arviointiprosessia suunnitellaan, ollaan yhteydessä ja osallistetaan mukaan muita asiaan liittyviä toimijoita ja tiedotetaan alkavasta prosessista. Valmisteluvaiheessa kartoitetaan ja kerätään myös aiheesta jo olemassa olevaa tietoa.

- 1) Valmisteluvaihe alkaa aina siitä, että tiedostetaan tarve lapsivaikutusten arvioinnille. Tässä vaiheessa tulee miettiä, koskeeko tai vaikuttaako valmisteltava asia, ratkaisu tai päätös lapsiin, nuoriin tai lapsiperheisiin. Vaikutukset voivat olla suoria tai epäsuoria. Tärkeää on huomioida lapsivaikutusten arvioinnin oikeusperustaisuus sekä ottaa huomioon taustalla vaikuttavat lait.

Lapsivaikutusten arviointi tulee toteuttaa siinä laajuudessa kuin päätettävän asian luonne sitä vaatii. Luonnollisesti laajemmassa asiayhteydessä tulee valmistella kattavampi arvio kuin esimerkiksi pienempää lapsiryhmää koskevassa arvioinnissa. Mitä enemmän asian lapsivaikutuksiin liittyy epävarmuutta, sen kattavamman tulisi arvioinnin olla. Tiiviimpi lapsivaikutusten arviointi voidaan tehdä tapauksessa, jossa asiasta on jo kattavasti käytettävissä olevaa tietoa. Lapsivaikutusten arvioinnin myötä voidaan valita lasten ja nuorten kannalta paras vaihtoehto ja varautua myös mahdollisiin negatiivisiin vaikutuksiin.

Lapsivaikutusten arviointi voi olla myös osa muuta ennakoarviointia, kuten esimerkiksi ympäristövaikutusten tai yritysvaikutusten ennakoarviointia. Tärkeää on myös varmistaa, että lasten oikeudet ja lasten etu huomioidaan koko prosessin aikana.

- 2) Seuraavassa työvaiheessa lapsivaikutusten arviointiprosessia, sen toteutusta ja aikataulua suunnitellaan tarkemmin.

Lapsivaikutusten arviointiprosessiin tulee varata riittävästi aikaa ja arviointi tulee tehdä riittävän varhaisessa vaiheessa, jotta arvioinnin perusteella saatuja tietoja voidaan hyödyntää jatkovalmistelussa ja päätöksenteossa. Arvioinnin kannalta on kuitenkin tärkeää, että valmisteltavasta asiasta tulee olla jo jonkinlaiset käsitykset eri ratkaisuvaihtoehdoista. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2018a, 2.)

Lapsivaikutusten arvioinnissa on useimmiten mukana useita eri toimijoita, joiden sitoutuminen prosessiin on arvioinnin toteutuksen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Mukana voi olla niin johtavia viranhaltijoita, kunta- tai maakuntapäätäjiä kuin myös erilaisten yksiköiden henkilöstöä. Lapsivaikutusten arvioinnin tekeminen ei edellytä välttämättä erityisasiantuntemusta, mutta jonkin verran tuntemusta ennakoarvioinnin erilaisista menetelmistä olisi hyvä olla (Kirkkohallitus, 2015, 8).

Lapsivaikutusten arvioinnin suunnittelua voidaan tehdä käytännössä esimerkiksi erilaisissa suunnitteluryhmissä hyödyntämällä työpajatyöskentelyä tai järjestämällä päättäjien ja virkamiesten keskustelufoorumi (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018b). Arviointiprosessin käytännön toteutumisen kannalta on tärkeää, että mukana on myös lasten, nuorten ja perheiden kuulemiseen liittyvää menetelmäosaamista (Suomen Unicef, 2021b).

Tässä vaiheessa tulee myös määritellä, miten eri toimijat osallistuvat arviointiprosessiin ja varmistaa, että eri toimijat ja sidosryhmät ovat tietoisia, miten lapsivaikutusten arviointia tehdään käytännössä ja mitkä sen tavoitteet ovat. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018b.) Lapsivaikutusten arviointi itsessään helpottaa myös päätöksentekijöiden työtä, koska arviointiprosessi tuottaa lisätietoa ja lisää päätöksenteon läpinäkyvyyttä.

Suunnitteluvaiheen lopuksi tulevasta lapsivaikutusten arvioinnista tulee tiedottaa laajasti kaupungin tai kunnan asukkaille ja niin lapsille kuin aikuisillekin. Eri toimijoita tulee sitouttaa lapsivaikutusten arvioinnista tiedottamiseen. Eri viestintävälineinä voi olla esimerkiksi keskustelu- ja kuulemistilaisuudet, tiedotteet, verkkoviestintä tai tiedottaminen eri sosiaalisen median alustojen avulla. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018b.)

Lapsille tulee luonnollisesti tiedottaa asiasta ikätaso huomioon ottaen sekä mahdollisuuksien mukaan lasten käyttämiä viestintäkanavia hyödyntäen. Lasten ja nuorten vertaistiedottamista sekä siihen liittyviä erilaisia hyviä käytäntöjä voidaan myös hyödyntää tiedottamisessa. Erityisesti pienten lasten osallistumisen oikeudesta päätöksentekoon tulisi tiedottaa. Lisäksi tulee kiinnittää huomioita heikoimmassa asemassa olevien lasten asemaan ja turvata tiedon saavutettavuus tasavertaisesti kaikille. (Oikeusministeriö, 2020, 31.)

- 3) Suunnitteluvaiheen viimeisessä osassa kartoitetaan lapsivaikutusten arvioinnin kohteena olevasta aiheesta jo olemassa olevaa tietoa. Vaiheeseen kannattaa varata hyvin aikaa, jotta asian kannalta oleellinen tieto tulee huomioiduksi ja hyödynnetyksi arviointia tehtäessä. Tietona voi käyttää esimerkiksi tilasto- ja

tutkimustietoa. Ennakkotietojen avulla voidaan myös tunnistaa lapsiryhmiä, joihin voi kohdistua negatiivisia vaikutuksia. Tällaisia ryhmiä voivat olla esimerkiksi erityisryhmät, jotka ovat muita heikommassa asemassa. Tärkeää onkin tunnistaa, voiko päätös tai toiminta haitata lapsiryhmän hyvinvointia ja toteutuvatko kaikkien lasten oikeudet. Kerätyt tiedot tulee myös dokumentoida arviointiprosessin tueksi. Kerättyä tietoa voidaan myös hyödyntää myöhemmissä lapsivaikutusten arvioinneissa ja näin ollen tietojen dokumentointi helpottaa myös päätöksentekijöiden työtä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018b.)

4.2.2 Toteutusvaihe

Lapsivaikutusten arvioinnin toteutusvaiheessa arvioinnin kohteena olevasta asiasta kerätään lisätietoa osallistamalla kohderyhmänä olevia lapsia ja nuoria. Kerätty tieto kootaan, dokumentoidaan ja analysoidaan. Kerätyn tiedon perusteella voidaan määritellä arvioitavan asian eri ratkaisuvaihtoehtoja ja niiden lapsivaikutuksia. Tässä vaiheessa tulee pohtia tarkkaan, mikä vaihtoehdoista olisi lasten kannalta paras ja mikä vastaavasti huonoin. Tärkeää on huomioida erityisesti heikoimmassa asemassa olevien lasten oikeuksien suojeleminen.

- 4) Päätöksen tueksi tarvittavasta tiedosta osan muodostaa lasten ja nuorten mielipiteet sekä ja osan heiltä kerättävä tieto. Lapset ja nuoret ovat oman elämänsä asiantuntijoita, joten heillä on paljon sellaista tietoa, jota aikuisilla ei ole. Mielipiteiden selvittämisessä tulee keskittyä niihin päätettävän asian seikkoihin, jotka ovat lapsille ja nuorille tärkeitä. Tätä tietoa ei voida saada selville ilman, että heidän omista näkemyksistään ollaan kiinnostuneita. Tarkoituksena on saada kerättyä sellaista tietoa, joka kertoo mahdollisen päätöksen vaikutuksista lasten ja nuorten elämään. (Kirkkohallitus, 2015, 10–12.)

Jotta saadaan lapsivaikutusten arvioinnin tueksi tärkeää lisätietoa kohderyhmältä, on tärkeää valita sellaisia toiminnallisia ja osallistavia menetelmiä, joissa on huomioitu lasten ikätason lisäksi myös kehitystaso sekä muut valmiudet. Tässä vaiheessa korostuu yhteistyö kyseisen lapsi- tai nuorisoryhmän kanssa työskentelevien henkilöiden kanssa. Näillä eri yksiköiden henkilöstöillä on paljon

asiantuntemusta ja käytännön tietoa erilaista hyödynnettävistä menetelmistä. Lapsivaikutusten arviointiin osallistumisen tulee olla lapsille ja nuorille vapaaehtoista ja mielekästä (Kirkkohallitus, 2015, 10).

Lasten osallistamisen keinot eivät saa olla eriarvoistavia tai joitain lapsiryhmiä pois sulkevia. Jotta lapsilla ja nuorilla olisi paras mahdollinen lähtökohta ja mahdollisuudet vaikuttamiselle, tulee heille antaa tietoa vaikuttamisen tueksi. Tietoa tulee myös kerätä mahdollisimman monipuolisesti eri lähteistä. (Lapsiasiavaltuutettu, 2021, 13–14.)

Lasten ja nuorten kanssa tiiviisti yhteistyössä työskentelevillä opettajilla, hoitajilla ja ohjaajilla on paljon käytännön menetelmäosaamista, jota tulee hyödyntää lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamisessa. Sadutus ja piirtäminen ovat varmasti tunnetuimmat ja helpoimmat menetelmät, joita voidaan käyttää erityisesti varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Lasten ja nuorten mielipiteitä ja näkemyksiä voidaan myös selvittää myös esimerkiksi kuulemalla lapsia valokuvien avulla, käyttämällä erilaisia kuvaavan taiteen muotoja, rakentelemalla sekä kirjoitelmien avulla.

Lapsilta ei ole tarkoitus vain kysyä mielipiteitä vaan tulee myös kertoa, millaisesta päätettävästä asiasta on kyse, miten asia vaikuttaa lapseen ja mitä asioita aikuisten on huomioitava päätöksenteossa. Lapsille tulee antaa mahdollisuus pohtia heihin kohdistuvia vaikutuksia. Lasten ja nuorten kanssa työskennellessä on tärkeää, että kohderyhmälle annetaan mahdollisuus tuoda esiin uusia ratkaisuvaihtoehtoja ja ideoita. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2018b.)

Lapsia ja nuoria voidaan kuulla myös erilaisissa ryhmissä, joita ovat esimerkiksi nuorisovaltuusto, oppilaskunnat, luokat tai varhaiskasvatusryhmät. Myös lasten ja nuorten huoltajia voidaan kuulla asiaan liittyen, kuten myös lapsiryhmän kanssa työskentelevää henkilöstöä. Käytännön menetelmiä tulee hyödyntää monipuolisesti ja ikätason mukaisesti. Varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa käytettäviä menetelmiä ovat erilaiset toiminnalliset menetelmät, kuten sadutus, piirtäminen ja kerronta. Koululaisikäisten lasten kanssa puolestaan voidaan hyödyntää jo erilaisia menetelmiä tiedon keräämiseksi, kuten esimerkiksi

kirjoittamista, lomakekyselyä tai valokuvaamista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018b.)

Lasten ja nuorten mielipiteiden selvittämisessä voidaan käyttää myös jo aiemmin tehtyjä kyselyitä ja selvityksiä, esimerkiksi palautekyselyitä. Lasten mielipiteitä voidaan selvittää myös vanhempien kanssa tehtävänä yhteistyönä. (Kirkkohallitus, 2015, 10.)

Aikuisten tulee tarjota asiasta lapsille ja nuorille sellaista tietoa, jota he pystyvät ymmärtämään. Lasten ja nuorten osallistaminen lapsivaikutusten arvioinnin prosessiin ei tarkoita, että he saisivat asiaan täyttä päätösvaltaa. Vastuu ja velvollisuus päätöksenteosta kuuluu aina aikuisille, jotka myös määrittelevät, että päätös on lasten edun mukainen. (Lastensuojelun keskusliitto, 2021b.)

- 5) Viidennessä työvaiheessa kaikki valmisteilla olevaan asiaan liittyvä tieto kasataan ja dokumentoidaan huolellisesti. Tietoa tulee analysoida perusteellisesti, jotta lapsivaikutusten arvioinnin seuraavassa vaiheessa voidaan vertailla eri ratkaisuvaihtoehtojen lapsivaikutuksia. On tärkeää, että tiedon kokoamiseen ja analysoimiseen osallistetaan monialainen ja eri asiantuntijoista koostuva ryhmä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018b).
- 6) Seuraavaksi määritellään ja vertaillaan valmisteilla olevan asian tai päätöksen erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja sekä niiden lapsivaikutuksia. Lapsivaikutusten ennakoarvioinnissa tulee tarkastella vähintään kahta eri ratkaisuvaihtoehtoa ja niiden vaikutuksia. Vertailussa tulee aina huomioida myös nykytilanne eli tilanne, jossa tilanteeseen ei tehdä muutoksia ollenkaan. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2018a, 2.)

Eri ratkaisuvaihtoehtoja tulee pohtia lasten hyvinvoinnin ja lasten oikeuksien toteutumisen näkökulmista. Erityisen tärkeää, on turvata kaikkein heikoimmassa asemassa olevien lasten oikeuksien suojeleminen. Tärkeää on myös pohtia, mikä ratkaisuvaihtoehdoista on lasten kannalta paras ja mikä vastaavasti huonoin. Tässä

kokonaisarviossa eri vaikutuksia ja niiden merkittävyyttä punnitaan ja tämän analyysin perustella laaditaan suositukset päätöksentekoa varten. Tärkeää on myös tunnistaa mahdolliset lapsiin kohdistuvat negatiiviset vaikutukset ja onkin tärkeää pohtia, miten näitä mahdollisia haittoja voidaan lieventää. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018b.)

Tietoja tulee tarkastella ja analysoida erilaisin menetelmin sekä eri asiantuntijoiden kanssa. Tiedon analysointia voidaan helpottaa kirjaamalla pohdintoja lomakkeelle, jolloin eri vaihtoehtoja voidaan punnita tarkemmin ja näin helpottaa tiedon analyysiä. Lomakkeelle voidaan kirjata erilaiset päätösehdotukset, niiden eri vaikutukset ja asian ehdotetut ratkaisut. Ratkaisuvaihtoehtoja tulee punnita eri näkökulmista. Lomakkeelle kirjataan myös jokaisen vaihtoehdon vaikutukset. (Kirkkohallitus, 2015, 12, 26.)

Lapset voidaan myös osallistaa mahdollisuuksien mukaan myös tulosten tulkintaan (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018b).

4.2.3. Päätösvaihe

Lapsivaikutusten arvioinnin viimeisessä vaiheessa eli päätösvaiheessa laaditaan lapsivaikutusten arvioinnin tulokset ja suositukset päätöksenteon tueksi. Luonnollisesti on tärkeää varmistaa, että lapsivaikutusten arvioinnin tulokset huomioidaan valmisteilla olevan asian tai päätöksen teossa. Lapsivaikutusten arvioinnin prosessi ei suinkaan lopu päätöksen tekemiseen. Päätöksestä tulee tiedottaa kaikille sidosryhmille ja luonnollisesti myös lapsille ja nuorille. Tämä lisää päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Lapsivaikutusten arvioinnin tuloksia ja vaikutuksia tulee seurata ja arvioida niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä.

7) Arvioinnin tulokset tulee luovuttaa päätöksentekijöille. Lapsivaikutusten arvioinnin tulokset ja suositukset tulee huomioida valmisteilla olevassa päätöksessä. Lapsivaikutusten arvioinnin toteuttaja esittelee päätöksentekijöille erilaiset tunnistetut lapsivaikutukset. Päätöksenteossa tule huomioida

lapsivaikutusten arviointiprosessin myötä syntyneet suositukset (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018b).

Valittu päätösehdotus tulee perustella hyvin, erityisesti silloin kun on valittu sellainen vaihtoehto, joka ei ole lasten ja nuorten kannalta se kaikkein paras. Päätösehdotuksessa tai päätöksessä tulee myös kuvata, miten mahdollisia lapsille ja nuorille aiheutuvia negatiivisia vaikutuksia voidaan lieventää. (Kirkkohallitus, 2015, 13.)

- 8) Päätöksestä sekä toiminnan vaikutuksista lapsiin ja nuoriin tulee tiedottaa avoimesti ja oikea-aikaisesti. Käytännön tiedottamista voidaan toteuttaa esimerkiksi järjestämällä erilaisia info- tai keskustelutilaisuuksia niin lasten huoltajille kuin henkilöstöllekin tai julkistaa arvioinnin tulokset esimerkiksi kaupungin internet-sivuilla.
- 9) Lapsivaikutusten arvioinnin seurantavaiheessa tunnistettujen vaikutusten lisäksi seurataan, oliko päätöksenteolla yllättäviä vaikutuksia, joita ei osattu arvioida ennakkoon (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018b). Jälkiarviointiin liittyen voidaan myöskin selvittää lasten ja nuorten näkemyksiä päätöksen vaikutuksista (Kirkkohallitus, 2015, 13).

Kaikkia lapsivaikutuksia ei aina pystytä ennakoimaan etukäteen ja erityisesti välillisten vaikutusten kohdalla on mahdotonta arvioida vaikutuksia vuosien päähän. Lapsivaikutusten arviointia on kuitenkin tärkeää tehdä siinä määrin kuin se on mahdollista, jotta voidaan ennakoida päätösten vaikutuksia lapsiin ja nuoriin. (Kirkkohallitus, 2015, 9.)

5 POHDINTA

Lasten oikeuksien toteutuminen yhteiskunnassamme edellyttää myös lapsivaikutusten arvioinnin aktiivista toteuttamista kaikessa päätöksenteossa, joka koskee lapsia, nuoria tai lapsiperheitä. Lapsivaikutusten arviointi on vahvasti lasten ja nuorten osallisuutta tukeva menetelmä. Lakiperustainen lasten ja nuorten osallistaminen itseään koskeviin asioihin on oikeus, joka erilaisten vaikutusmahdollisuuksien myötä antaa mahdollisuuden myös lapsille ja nuorille muuttaa yhteiskuntaa. Lasten ja nuorten moninaiset lähtökohdat tulee ottaa huomioon ja turvata erityisesti kaikkein heikommassa asemassa olevien mahdollisuudet yhdenvertaiseen osallisuuteen.

Helmikuussa 2021 julkaistun kansallisen lapsistrategian keskeisenä visiona on tavoite lapsi- ja perhemyönteisestä Suomesta, jossa lapset ja perheet voivat kokea osallisuutta kasvu- ja lähiyhteisössään. Tavoitteena on lapsen oikeuksia kunnioittava yhteiskunta, jonka toimenpiteisiin kuuluu lapsivaikutusten arviointi, lapsibudjetoinnin edistäminen, lasten hyvinvoinnin tietopohjan sekä lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen. Jotta tämä visio voidaan saavuttaa, tarvitaan lapsi- ja perhelähtöisen toimintakulttuurin muutoksen lisäksi koko yhteiskunnan apua sekä sellainen hallinto ja päätöksenteko, joka perustuu tietoon lasten oikeuksista. Lasten oikeuksien sopimus velvoittaa Suomea, ja lainsäädäntömme tulee vastata sopimuksessa vahvistettuja oikeuksia. YK:n lasten oikeuksien komitea on antanut suosituksen, että Suomen tulee kehittää kattava toimintapolitiikka ja -suunnitelma lasten oikeuksien sopimuksen toteuttamiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2021.)

Porin kaupunki on sitoutunut pitkäjänteiseen ja suunnitelmalliseen työhön lapsiystävällisyyden kehittämiseksi, lasten ja nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lasten oikeuksien toteutumiseksi. Tämän kehittämistyön tulee olla poikkihallinnollista ja toimintakulttuuria muuttavaa, jotta myös lapsivaikutusten arviointi saadaan osaksi kaikkea päätöksentekoa.

Opinnäytetyöni teoriaosuudessa olen tutkinut lapsivaikutusten arviointia ja sen keskeisimpiä käsitteitä laajasti käyttämällä monipuolisesti eri lähteitä, jolloin työ muodostaa ajankohtaisen katsauksen lapsivaikutusten arvioinnista ja sen nykytilasta. Toteutin myös pienimuotoisen kyselytutkimuksen Unicefin Lapsiystävällinen kuntatunnustuksen saaneille yhdeksälle kunnalle, jonka avulla saatiin nopeasti ajankohtaista tietoa lapsivaikutusten arvioinnin tilanteesta.

Olen pyrkinyt avaamaan kehittämistyön prosessia perusteellisesti ja perustellut eri menetelmien soveltuvuutta kehittämistehtävään nähden. Kehittämistyön menetelmien valinnassa oli haasteita, koska en ole ollut osa työelämän organisaatiota tai työyhteisöä, jolle tämä kehittämistyö on tehty. Näin ollen minulla ei ole ollut kehittämistyöni tekemisen tukena omaa työyhteisöä tai esimiestä, jolloin olisin voinut käyttää kehittämiseen erityyppisiä, osallistavia menetelmiä. Toisaalta näen tämän tilanteen myös kehittämisprosessini kannalta vahvuutena, sillä kehittämistyön prosessi ei ole ollut sidonnainen erilaisiin organisaation tai työyhteisön sisäisiin toimintakäytäntöihin tai vaatimuksiin ja olen saanut toteuttaa tätä opinnäyte- ja kehittämistyön prosessia hyvin vapaasti.

Tämän kehittämistyön tavoitteena oli tutkia lapsivaikutusten arviointia, kehittää Porin kaupungin sivistystoimialalle oma lapsivaikutusten arvioinnin malli ja ottaa valmis lapsivaikutusten arviointimalli käyttöön. Syvällisempänä tarkoituksena on myös lisätä lapsivaikutusten arvioinnin tietoisuutta ja edesauttaa toimintakulttuurin muutosta niin, että lapsivaikutusten arviointi tulee luonnolliseksi osaksi kaikkea päätöksentekoa, joka koskee lapsia, nuoria tai lapsiperheitä.

Opinnäytetyöhöni aineiston perusteella voidaan todeta, että lapsivaikutusten arvioinnista on olemassa paljon tietoa, ohjeistuksia ja materiaalia, mutta menetelmää ei kuitenkaan vielä toteuteta järjestelmällisesti, vaikka sitä lain mukaan edellytetäänkin. Kansallisen lapsistrategian (2021, 33.) mukaan lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointia ei ajankohtaisesti tehdä systemaattisesti ja kattavasti. Nykytilanteessa lapsivaikutusten arviointi voi jäädä niukaksi, koska arvioinnin laajuudet vaihtelevat sen mukaisesti, kuinka suoraan lapsiin kohdistuvasta päätöksenteosta on kyse. Mikäli lapsiin ja nuoriin kohdistuvia vaikutuksia ei arvioida

johdonmukaisesti sääntelyssä, poliittisessa päätöksenteossa ja resurssien jaossa lasten oikeuksien toteutuminen tulee jäämään sattumanvaraiseksi ja hajanaiseksi.

Toteuttamani pienimuotoisen kyselytutkimuksen perusteella 60 % Suomen Unicefin Lapsiystävällinen kunta- tunnustuksen saaneilla kunnilla on oma lapsivaikutusten arvioinnin malli ja lapsivaikutusten arviointia myös toteutetaan aktiivisesti päätöksenteon tukena. Vastaukset poikkeavat näin ollen valtakunnallisista selvityksistä. Tutkimustulosteni perusteella voidaankin siis todeta, että suurin osa Lapsiystävällinen kunta- tunnustuksen saaneista kunnista on lapsivaikutusten arvioinnin edelläkävijöitä Suomessa. Kuitenkaan tunnustuksen saaneista 40 %:lla ei omaa lapsivaikutusten arviointimallia vielä ole, arviointia ei toteuteta, eikä lapsivaikutusten arviointia ole kirjattu kunnan strategiaan. Tästä voimme päätellä, että kehitettävää vielä on ja lapsivaikutusten arvioinnin tietoisuutta tulee lisätä merkittävästi, jotta päästään kansalliseen tavoitteeseen.

Kehittämistyön tuloksena syntyi lapsivaikutusten arvioinnin malli, jonka graafinen ilme muokattiin yhteistyössä Porin kaupungin sivistystoimialan suunnittelijan kanssa. Lapsivaikutusten arvioinnin malli on näin ollen yhtenäinen visuaaliselta ilmeeltään Porin kaupungin brändin mukainen. Malli on informatiivinen, selkeä, ytimekäs ja kaikkien helposti ymmärrettävä. Mallin käyttäjäystävällisyyttä lisää lapsivaikutusten arvioinnin prosessikuvaus, joka antaa yksityiskohtaisempaa lisätietoa lapsivaikutusten arvioinnin eri vaiheista.

Kehittämistyöni aihe on merkittävän ajankohtainen ja konkreettinen kehittämistarve hyvin perusteltu. Kehittämistyöni tuotokset: lapsivaikutusten arvioinnin malli ja prosessikuvaus, tulevat olemaan työn toimeksiantajan Porin kaupungin sivistystoimialan helposti käytettävissä, joten kehittämistyölläni tulee toivon mukaan olemaan suuri merkitys lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamiselle tulevaisuudessa.

Näen, että kehittämistyöni on vasta alkusysäys lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönottamiselle Porissa. Kehittämäni mallia ja prosessikuvausta tulee vielä testata käytännössä sekä kehittää sen käytettävyyttä lisää. Näkisinkin tämän selkeänä ja mielenkiintoisena tulevaisuuden jatkotutkimusaiheena.

LÄHTEET

Alila, K. (2011). Lapsivaikutusten arviointi – kansallisia ja kansainvälisiä näkökulmia. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2011:7. Haettu 1.2. 2019. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/lapsivaikutusten_arviointi.pdf

Arola M., Suhonen L. (2014). Osallistava tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Teoksessa Tiainen Arja-Irene (toim.). YAMK työelämää kehittämässä. Sosiaali- ja terveysalan näkökulmia työhyvinvointiin. Karelia Ammattikorkeakoulu. Joensuu. 14–22.

Euroopan Unionin perusoikeusvirasto. European Union Agency for Fundamental Rights. (2014). Child rights impact assessment. Haettu 2.4.2019. <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/mapping-child-protection-systems-eu/impact-assessment>

Haapaniemi M. & Saarinen J. (2010). Luovuuden ja innovatiivisuuden merkitys koulutuksessa ja työelämässä. Työkaluja yksilön ja yhteisön luovuuden kehittämiseen. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Haettu 1.3.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/23493/Haapaniemi_Maria%20%20Saarinen_Janita.pdf?sequence=1

Hipp T., Pollari K. & Luoma S. (2018). Nuorten äänen pitää kuulua! Nuorten osallisuus päätöksenteossa. Lastensuojelun keskusliiton julkaisu. Haettu 1.2.2019. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Nuorten-aaenen-pitaa-kuulua-final.pdf>

Honkanen K., Iivonen E., Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry. (2017). Lapsivaikutusten arviointi- työpaja. Lape-Pirkanmaa. Haettu 1.5.2019. <https://lapepirkanmaa.fi/wp-content/uploads/2017/09/Lapsivaikutusten-arviointi-tyopaja-120917.pdf>

Honkanen, K. (2017). Lapsivaikutusten arvioinnilla parempaa toimintaa ja päätöksentekoa Terveiden ja hyvinvointilaitoksen julkaisu. Haettu 1.2. 2019. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/-/lapsivaikutusten-arviointi>

Iivonen E. & Pollari K. (2019). Lapsella on oikeus olla oma itsensä. Lapsen oikeuksien viestinnän yhteistyöverkoston julkaisu. Haettu 1.5.2019. <https://www.lapsenoikeudet.fi/blogi/lapsella-on-oikeus-olla-oma-itsensa/>

Iivonen E. Pollari K. (2016). Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen ja maakuntauudistuksen lapsivaikutusten oikeudellinen ennakoarviointi. Haettu 1.2.2019. https://stm.fi/documents/1271139/1953486/LAPE_Sote-+ja+maakuntauudistuksen+lapsivaikutusten++oikeudellinen+arviointi.pdf/5fa04efe-ae5f-47d8-a014-57f8080da79e/LAPE_Sote-+ja+maakuntauudistuksen+lapsivaikutusten++oikeudellinen+arviointi.pdf.pdf

Innokylä. (2018). Haettu 1.2.2019. www.innokyla.fi.

Kirkkohallitus. (2015). Lapsivaikutusten arviointi Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa – Ohjeistus. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 21. Haettu 1.2.2019. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/89A630F75C56617FC2257C5A00489E6D/\\$FILE/LAVA_ohjeistus_2015_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/89A630F75C56617FC2257C5A00489E6D/$FILE/LAVA_ohjeistus_2015_www.pdf)

Kosonen I. (2019) Viisi syytä miksi benchmarkkaus on niin hyödyllistä. Verkkojulkaisu. Haettu 1.3.2021 <http://inkakosonen.com/2019/05/13/viisi-syyta-miksi-benchmarkkaus-on-niin-hyodyllista/>

Kuntalaki (2015) 22§. Haettu 1.2.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. (1983). Haettu 1.2.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Laki lapsiasiavaltuutetusta. (2004). Haettu 1.2.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041221>

Lapsen oikeuksien viestinnän yhteistyöverkosto. Haettu 1.12.2019. www.lastenoikeudet.fi.

Lapsiasiavaltuutettu. (2020). Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja. Lapsen etua etsimässä. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:1. Haettu 3.3.2021. LAPS-vuosikirja-2020-FI.pdf (lapsiasia.fi)

Lapsiasiavaltuutettu. (2021). Pandemian varjossa kohti maapallon tulevaisuutta. Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2020. Haettu 1.4.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162970/Lapsiasiavaltuutetun_vuosikertomus2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelulaki. (2007). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun keskusliitto (2020). Lapsivaikutusten arviointi aloittelijoille. Haettu 1.3.2021. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Lapsivaikutusten-arviointi-aloittelijalle.pdf>

Lastensuojelun keskusliitto. (2018). Lapsi 2018. Lastensuojelun keskusliiton strategia 2014–2018. Haettu 15.2.2019. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Lapsi2018_strategia.pdf

Lastensuojelun Keskusliitto. (2021a). Lapsivaikutusten arviointi. Haettu 1.3.2021. <https://www.lskl.fi/vaikuttamistyo/lapsivaikutusten-arviointi/>

Lastensuojelun Keskusliitto. (2021b). Lasten ja nuorten osallisuus - mitä se on? Haettu 20.3.2021. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/osallisuusinfograafi_agenttikirje4.pdf

Maamies S. (1997). Benchmarking. Kielikello, kielenhuollon tiedotuslehti. Kotimaisten kielten keskus. Haettu 1.3.2021. <https://www.kielikello.fi/-/benchmarking>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2018a). Lapsivaikutusten ennakoarviointi prosessina. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ohje lapsivaikutusten ennakoarviointiin. Haettu 8.3.2021.
<https://cdn.mll.fi/prod/2018/08/11123946/Lapsivaikutusten-ennakoarviointi-prosessina-MLLn-ohje-11.9.18.pdf>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2018b). Lapsivaikutusten arviointi kunnassa ja maakunnassa- verkkoartikkeli. Haettu 15.2.2019.
<https://www.mll.fi/kumppaneille/kuntayhteistyö/lapsivaikutusten-arviointi-kunnassa-ja-maakunnassa/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2019a). Johdatus lapsivaikutusten arviointiin. MLL:n koulutusaineisto. Haettu 8.3.2021.
<https://cdn.mll.fi/prod/2018/12/14181316/Johdatus-lapsivaikutusten-arviointiin-MLL-25.1.19.pdf>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2019b). Lapsivaikutusten arviointi. Haettu 1.12.2019. <https://www.mll.fi/kumppaneille/kuntayhteistyö/lapsivaikutusten-arviointi/>

Mason N., Hanna K. (2008). Undertaking Child Impact Assessments in New Zealand Local Authorities: Evidence, practice, ideas. Institute of Public Policy. University of Auckland. Haettu 2.4.2019. http://criacommunity.org/wp-content/uploads/gravity_forms/1-1baf9042c4fceeee12b9dcd57a5f0b68/2015/10/CIA-for-OCC-2008.pdf

Ministry of social development. New Zealand Government. Haettu 1.3.2021. <https://www.msd.govt.nz/about-msd-and-our-work/publications-resources/resources/child-impact-assessment.html>

Nelimarkka K., Kauppinen T. (2007). Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Vaajakoski. New Zealand Government. (2018). Improving the wellbeing of children and young people in New Zealand. Child Impact Assessment Guide. Haettu 1.5.2020. <https://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our-work/publications-resources/resources/child-impact-assessment-guide-jul18.pdf>

Nivala E., Ryyänen S. (2013). Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14. Haettu 3.4.2019. https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/36818182/Nivala_Ryynanen.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1554279745&Signature=9DU4q6xzHdhWjZXoXDP1wSi3lhg%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DKohti_sosiaalipedagogista_osallisuuden_i.pdf

Nuorisolaki. (2016). Haettu 15.2.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

Oikeusministeriö. (2020). Kuullaan, mutta ei kuunnella. Lasten osallistumisoikeudet Suomessa. Arviointiraportti. Oikeusministeriön julkaisu 2020:10. Haettu 30.3.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162085/OM_2020_10.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ombudsman for Children in Sweden. Child Impact Analysis. Haettu 2.4.2019. <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/english/publications/child-impact-analysis.pdf>

Perusopetuslaki. (1998). Haettu 15.2.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Perustuslaki. (1999). Haettu 15.2.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Pirkanmaan LAPE-hanke. (2017). Haettu 1.12.2019. <https://lapepirkanmaa.fi/toimintakulttuurin-muutos/lapsivaikutusten-arviointi/>

Porin kaupunki. (2017). Brändikäsikirja. Haettu 28.3.2021. https://www.pori.fi/sites/default/files/atoms/files/pori_brandikasikirja_2020.pdf

Porin kaupunki. (2018). Haettu 1.3.2019. www.pori.fi.

Porin Kaupunki. (2019a). Pedanet. Haettu 1.3.2019. <https://peda.net/pori/perusopetus/opetus/tukimateriaalit/osallisuus#nav>

Porin Kaupunki. (2019b) Seitsemän askeleen osallisuusmalli. Haettu 15.3.2019. https://www.pori.fi/sites/default/files/atoms/files/osallisuusmalli_pori_juliste_2600x1000_20180102.pdf

Porin kaupunki. (2019c). Varhaiskasvatussuunnitelma. Haettu 1.5.2019. https://www.pori.fi/sites/default/files/atoms/files/vasu2019_pori.pdf

Porin kaupunki. (2021a). Pori - virallisestikin lapsiystävällinen kunta. Haettu 28.2.2021. <https://www.pori.fi/node/18985>

Porin kaupunki. (2021b). Sivistystoimiala. Haettu 1.1.2021. <https://www.pori.fi/organisaatio/toimialat/sivistystoimiala>

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma. (2019). Osallistava ja osaava Suomi. Valtioneuvoston julkaisu 2019:31. Haettu 1.3.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ruuska T., Itkonen-Ratilainen M., Harju-Kivinen R. & Honkanen K. (2018). Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi Tarkastelussa lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä ja esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinneista. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu. Haettu 15.2.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136961/LAVA_selvitys_valmis_.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Satakuntaliitto. (2018). Satakunnassa tulevaisuus lapsissa (SATULA)-hanke. Haettu 1.5.2019. Satakuntaliiton internet-sivut. https://www.satakunta2019.fi/?page_id=995

SATULA-hanke. (2018). Haettu 1.3.2021.
<https://stm.fi/documents/1271139/12798552/SATULA-hanke%2C+diaesitys.pdf/50b22fd8-d96e-0336-9628-31b5f969b023/SATULA-hanke%2C+diaesitys.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2021). La24.3.2021. Lapsistrategian valmistelu 2018–2019. Haettu 24.3.2021. <https://stm.fi/lapsistrategian-valmistelu-2018-2019>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2019). LAPE-Kärkihankkeen arviointi. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu. Haettu 1.3.2021.
https://stm.fi/documents/1271139/13111556/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_final.pdf/3efbd6b7-c22f-ef66-b412-4b3b521d9512/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_final.pdf.pdf

Strömmer, P. (2005). Vertailukehittäminen: Virtuaalikypärä nimeltä benchmarking. Teoksessa Vertaismenetelmät kehittävän arvioinnin välineinä. Seppänen-Järvelä R. (toim.) Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaisu. Haettu 1.2.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204194291>.

Suomen Evankelisluterilainen Kirkko. Haettu 1.12.2020.
<https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/lava>

Suomen Unicef. (2015). Lapsiystävällinen kunta- malli. Rakennuspalikat ja tarkistuslistat. Viitattu 1.2.2019.
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Vaikuttaminen/Rakennuspalikat+ja+tarkistuslistat+2015_nettiin.pdf

Suomen Unicef. (2021a). Joko sinun kunnassasi kuuluu lapsen ääni. Haettu 19.3.2021. <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/>

Suomen Unicef. (2021b). Lapsivaikutusten ennakoarviointi (LAVA) pähkinänkuoressa. Haettu 20.3.2021.
<https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Vaikuttaminen/Lapsivaikutusten+arviointi+A4.pdf>

Suomen Unicef. (2021c). Osallisuus. Suomen Unicefin lapsiystävällinen kunta- malli. Haettu 15.3.2021.
<https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Julkishallinto/Osallisuus+.pdf>

Taskinen S. (2006). Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Stakes. Haettu 1.2.2019.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75271/lapsivaikutukset.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tenhunen M. (2016). Miksi asiakas ei vastaa? 11 vinkkiä toimivan kyselyn laatimiseen. Haettu 19.3.2021. <https://www.questback.com/fi/blogi/miksi-asiakas-ei-vastaa-11-vinkki%C3%A4-toimivan-kyselyn-laatimiseen/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2018a). Lapsivaikutusten arviointi. Verkkoartikkeli. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen_tueksi/miten_arvioida/lapsivaikutusten_arviointi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2018c) TEAviisari. <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tulokset?view=KESJohB&y=2017&y=2015&y=2013&y=2011&r=KOKOMAA&chartType=pointer&cmp=r>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sosiaali- ja terveysministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2018b) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. LAVA. Lapsivaikutusten arviointi. Verkkojulkaisu. Haettu 1.12.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136377/PP_LAVA_prosessikuvaus_vih_r_lape_ilme.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Toikko T., Rantanen T. (2009). Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino oy. Verkkojulkaisu. https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1

Tuominen K. (2016a). The Path to Development. Introducing Benchmarking. Haettu 1.3.2021.

Tuominen K. (2016b). The Path to Development. Benchmarking Manual. 2016b. Haettu 1.3.2021. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/samk/reader.action?docID=4883142>.

Tutorials Point. Benchmarking Process. Haettu 1.3.2021. https://www.tutorialspoint.com/management_concepts/benchmarking_process.htm

Valtioneuvosto. (2021). Kansallinen Lapsistrategia. Kansallisen lapsistrategian parlamentaarisen komitean mietintö. Haettu 15.3.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162864/VN_2021_8.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Vehkalahti K., (2014). Kyselytutkimuksen menetelmät ja mittarit. Haettu 19.3.2021. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305021/Kyselytutkimuksen-mittarit-ja-menetelmat-2019-Vehkalahti.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Yhdistyneet Kansakunnat. Lapsen oikeuksien yleissopimus. Haettu 1.2.2019. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Lapsivaikutusten arviointi (LAVA) kuntapäätöksenteossa

Onko lapsivaikutusten arviointi kirjattu kuntanne strategiaan?

- KYLLÄ
- EI

Toteutetaanko kunnassanne tällä hetkellä aktiivisesti lapsivaikutusten arviointia päätöksenteon tukena?

- KYLLÄ
- EI

Onko kunnassanne oma malli lapsivaikutusten arvioinnin tekemiselle?

- KYLLÄ
- EI

LIITE 2

Hei!

Olen Satakunnan Ammattikorkeakoulun sosiaali-alan ylemmän korkeakoulututkinnon (Sosionomi, YAMK) opiskelija ja kartoitan opinnäytetyötäni varten lapsivaikutusten arvioinnin (LAVA) nykytilannetta kuntapäätöksenteossa.

Kyselyn tarkoituksena on selvittää Unicefin lapsiystävällinen kunta- tunnustuksen saaneilta kunnilta, onko menetelmä tällä hetkellä käytössä kuntapäätöksenteossa ja onko kunnalla olemassa oma malli lapsivaikutusten arvioinnin tekemiselle. Pyytäisinkin Teitä vastaamaan lyhyeen kyselyyn 15.3.2021 mennessä.

Kyselyyn vastataan nimettömänä, joten yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa. Kyselyn vastaukset ovat vain henkilökohtaisesti minun käytettävissäni. Kyselyssä on vain kolme kysymystä ja sen täyttämiseen menee aikaa arviolta alle minuutti.

Kysely avautuu linkistä omaan ikkunaan.

Arvostan suuresti kyselyn täyttämiseen käyttämäanne aikaa ja kiitän jo etukäteen avusta! Valmis opinnäytetyöni tullaan julkaisemaan myöhemmin internetosoitteessa www.theseus.fi, josta se on vapaasti luettavissa.

Ystävällisin Terveisin Nina Hydén

LIITE 3

Hei!

Lähetin teille jonkin aikaa sitten kyselyn kartoittaakseni lapsivaikutusten arvioinnin tilannetta. Jos ette vielä ole ehtineet vastata lyhyeen kyselyyni, toivon että vastaisitte siihen mahdollisimman pian. Mikäli olette jo vastanneet, kiitän vastauksestanne ja toivotan mukavaa kevään jatkoa.

Jokainen vastaus on tärkeä, sillä näin autatte selvittämään lapsivaikutusten arvioinnin nykytilannetta kunnissa. Kysely on lyhyt, joten vastaamiseen kuluu aikaa vain noin minuutti.

Pyydän ystävällisesti vastaamaan kyselyyn viimeistään 19.3.2021 mennessä.

Kysely avautuu linkistä omaan ikkunaan.

Kiitos!

Ystävällisin Terveisin Nina Hydén